

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
GMINY BIELICE
NA LATA 2026-2029**

OPRACOWANIE:
Marta Danielska, Jakub Danielski,
gez2.wroclaw@gmail.com

MAJ 2026

Spis treści

1. Wstęp	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	10
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	10
4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	13
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	16
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy ..	16
5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Gminy Bielice ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu	17
5.2.1. Charakterystyka gminy	17
5.2.2. Zarys historii gminy.....	18
5.3. Krajobraz kulturowy – dziedzictwo materialne.....	19
5.3.1. Najcenniejsze obiekty zabytkowe z terenu Gminy Bielice	20
5.4. Dziedzictwo niematerialne	25
5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	26
5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	26
5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	27
5.5.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	28
5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	29
5.6.1. Zabytki archeologiczne.....	30
5.6.2. Obiekty stanowiące własność gminy	31
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT.....	32
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	34
8. Instrumentarium realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	37
9. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	38
9.1. Dotacje.....	38
9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe	40
9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	42
9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe	43
10. Bibliografia.....	46
11. Spis tabel	46
12. Załączniki	47

1. Wstęp

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Bielice na lata 2026-2029 (zwany dalej GPOnZ) stanowić będzie element polityki samorządowej, pozwalający na podejmowanie zaplanowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jako materiał bazowy może być wykorzystywany przez środowiska badawcze i naukowe, właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych oraz osoby zainteresowane kulturą i dziedzictwem kulturowym. Opracowanie służyć będzie rozwojowi gminy poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne.

W GPOnZ wskazano działania skierowane na poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Dokument uwzględnia uwarunkowania prawne, zewnętrzne oraz wewnętrzne w zakresie ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Wskazane w nim kierunki działania, tzw. priorytety, szczegółowo opisują zakres oraz cel danego zamierzenia. Realizacja celów zawartych w GPOnZ poprawi w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, wzmocni lokalne wartości oraz wspólne korzenie.

W dokumencie określono również źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wraz z jego otoczeniem. Finansowanie może odbywać się ze źródeł publicznych (np. budżet państwa, budżet własny gminy, budżet jednostek samorządowych – powiatu i województwa, środki unijne, inne źródła zagraniczne), a także ze źródeł prywatnych (osób fizycznych, organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji, osób prawnych itp.).

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.), która nakłada na samorządy województw, powiatów oraz gmin obowiązek sporządzania – na okres czterech lat – programów opieki nad zabytkami.

Zgodnie z przepisami ustawy, ochrona zabytków jest zadaniem administracji publicznej i obejmuje działania zmierzające do tworzenia sprzyjających warunków prawnych, finansowych oraz organizacyjnych dla zachowania, zagospodarowania i utrzymania zabytków. Obejmuje ona również zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu oraz uszczuplaniu zasobów dziedzictwa kulturowego, a także kontrolę stanu zachowania i sposobu użytkowania zabytków. Istotnym elementem ochrony jest także uwzględnianie zagadnień związanych z dziedzictwem kulturowym w polityce planistycznej i środowiskowej.

Pojęcie „opieki nad zabytkami” odnosi się natomiast do działań podejmowanych przez właścicieli zabytków, polegających na zapewnieniu warunków do prowadzenia badań naukowych, realizacji prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, a także właściwego zabezpieczenia i utrzymania zabytków oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie. Do zakresu opieki zalicza się również popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytkach oraz ich wartościach.

Ustawa reguluje ponadto kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, w szczególności dotyczące opracowania krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizacji organów ochrony zabytków oraz ich kompetencji. Zadania te realizują Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, a także wojewódzcy konserwatorzy zabytków wykonujący swoje obowiązki w imieniu wojewodów.

W akcie prawnym określono również formy ochrony zabytków, do których należą m.in.: wpis do rejestru zabytków, wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie obiektu za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w dokumentach i decyzjach z zakresu planowania i zagospodarowania przestrzennego. Ustawa reguluje także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Zapisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w szczególności dotyczące form ochrony, pozostają komplementarne wobec regulacji zawartych w ustawach o samorządzie terytorialnym, planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz ochronie przyrody. Ponadto ustawa precyzuje zakres zadań administracji samorządu gminnego i powiatowego w obszarze ochrony zabytków oraz sprawowania nad nimi opieki.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

1. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
3. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
5. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki w Polsce objęte są ochroną, która została uznana za konstytucyjny obowiązek państwa oraz każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego, a także zadania państwa w zakresie jego ochrony, zostały określone w art. 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Uszczegółowienie tego konstytucyjnego obowiązku, wraz z określeniem kompetencji poszczególnych organów administracji publicznej oraz instytucji państwowych, następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., wprowadziła nowe podejście do ochrony zabytków, wiążąc ją z ochroną szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego. Zagadnienia te zostały osadzone w kontekście uczestnictwa Polski w kulturze i historii Europy, a przyjęte rozwiązania prawne dostosowano do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

• **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:

– **art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

– **art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”; **ust. 2:** „Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkającym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

– **art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

• **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

– **art. 3**, który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

– **art. 4**, który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

– **art. 5**, który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury”.

– **art. 6**, który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),

- f) instrumentami muzycznymi,
  - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
  - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
  - b) cmentarzyskami,
  - c) kurhanami,
  - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

– **art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat (art. 9). Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy, lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (art. 13). Na podstawie tej decyzji wojewódzki konserwator zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłaszana jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat (art. 14). Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków – na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu – w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

– **art. 16 ust. 1**: „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

– **art. 17**, który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

– **art. 18:** „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy określaniu ustaleń strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. Określając ustalenia strategii, analiz, planów i studiów, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.”

– **art. 19:** „1. Określając ustalenia planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy, uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych:

1) objętych formami ochrony, o których mowa w art. 7, wraz z ich otoczeniem;

2) ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się przy określaniu ustaleń planów, o których mowa w ust. 1.

3. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.”

– **art. 20,** który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

– **art. 21:** „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

– **art. 22:** „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

3)* inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

*Utracił moc z dniem 18.05.2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przed dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku TK z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951).

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

– **art. 81:** „1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

2. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.”

– **art. 89,** który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t.j. Dz. U z 2026 r., poz. 662), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

• **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (Dz. U z 2026 r., poz. 538).

Dnia 7 lipca 2023 r. została przyjęta zmiana ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Głównym celem reformy jest zwiększenie elastyczności i integralności systemu planowania, uproszczenie procedur oraz poprawa ładu przestrzennego w kraju. Dlatego wprowadzone zostały nowe

narzędzia – plan ogólny a także zintegrowany plan inwestycyjny. Zmieniają się też zasady wydawania decyzji o warunkach zabudowy.

Plan ogólny, który docelowo zastąpi dotychczasowe studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, ma charakter aktu prawa miejscowego, co oznacza, że zawarte w nim ustalenia są wiążące dla organów gminy na etapie procedowania planów miejscowych oraz w procesie wydawania decyzji o warunkach zabudowy. Plan ogólny uchwała się obligatoryjnie dla całego obszaru gminy.

Każda gmina jest zobowiązana do uchwalenia takiego planu najpóźniej do 31 sierpnia 2026 r. Założeniem ustawodawcy jest wprowadzenie określonej, przejrzystej struktury takiego dokumentu przy zachowaniu jego zwartej formy, czytelnej dla każdego odbiorcy. W planie ogólnym będą musiały znaleźć się dwa obligatoryjne elementy tj.: strefy planistyczne i gminne standardy urbanistyczne. Gmina będzie mogła ponadto fakultatywnie określić obszary uzupełnienia zabudowy oraz obszary zabudowy śródmiejskiej.

Znowelizowane przepisy przewidują także uproszczony tryb uchwalenia albo zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Będzie to możliwe tylko w ściśle określonych w ustawie przypadkach. Postępowanie uproszczone będzie zatem wyjątkiem od reguły – zasadniczo ma być ono wykorzystywane przy dokonywaniu zmian w planach już uchwalonych a nie przy uchwalaniu nowych planów.

- **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (Dz. U. z 2025 r. poz. 418 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska** (Dz. U. z 2025 r. poz. 647 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (Dz. U. z 2026 r. poz. 13);
- **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2026 r. poz. 399);
- **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz. U. z 2026 r. poz. 457);
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (Dz. U. z 2025 r. poz. 1338);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków** (Dz. U. z 2021 r. poz. 81);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem** (Dz. U. z 2021 r. poz. 56);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2025 r. poz. 1380);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 16 kwietnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2021 r., poz. 731);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”** (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304 z późn. zm.) ze zmianą Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 3 lutego 2006 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2006 r. Nr 24 poz. 181);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153);

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę** (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (Dz. U. z 2022 r. poz. 385);
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

GPOnZ odwołuje się do dokumentów strategicznych i planistycznych funkcjonujących na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym.

W swoich działaniach programowych GPOnZ nawiązuje do polityki krajowej, w szczególności w zakresie poprawy stanu zachowania zabytków, m.in. poprzez przekazywanie środków finansowych z budżetu gminy. Program uwzględnia także wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w działaniach promocyjnych gminy, usprawnienie przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także zapewnienie powszechnego dostępu do informacji o zasobie zabytkowym gminy.

Istotnym elementem GPOnZ jest również wspieranie inicjatyw służących zachowaniu i kultywowaniu lokalnych tradycji kulturowych, a także włączanie elementów lokalnego dziedzictwa kulturowego do procesu edukacyjnego oraz działalności kulturalnej prowadzonej na terenie gminy.

• Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 8 grudnia 2023 r.

Dokument ten wyznacza kierunki działań administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Opracowany został w Departamencie Ochrony Zabytków MKiDN na użytek generalnego konserwatora zabytków.

Program ma na celu realizację przepisu art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zainicjowanym i opracowanym przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Celem programu jest zapewnienie efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych, a także zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Najważniejsze cele programu:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;

- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

• Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) zwana SOR została przyjęta Uchwałą Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020 przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, która określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1) Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

- Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny: Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2) Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

- Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

- Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).
- Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 zwana SRKS została przyjęta Uchwałą Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. To kontynuacja i aktualizacja Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Pełniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmacniać poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami.

Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby podejmowania decyzji, umożliwia budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Projekt zakłada trzy cele szczegółowe Strategii, które obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami, rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

W ramach celu szczegółowego 2 SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze.
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury.
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę.
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Poniżej zostały przedstawione projekty, które związane są pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz których okres realizacji wykracza poza 2021 r. Projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS:

- Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – program obejmujący takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu;
- Niepodległa – program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego;
- Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych – ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwia budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziałanie odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęt dla realizacji produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego;
- Program Klub – program wspierający działalność klubów sportowych (skierowaną do dzieci i młodzieży), które stanowią lokalne centra aktywności społecznej oraz są miejscem aktywnego spędzania czasu, budowania więzi społecznych i rozwijania kompetencji, takich jak umiejętność pracy w grupie, wytrwałość czy pracowitość;
- Rozwój Czytelnictwa – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmacnianie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

Wypracowana lista projektów strategicznych SRKS obejmuje m.in.:

- Rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej opartej na zasobach kulturowych.

4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Bielice wynikające z dokumentów na poziomie:

- wojewódzkim: Wojewódzki program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028, Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030, Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego, Inteligentne Specjalizacje Województwa Zachodniopomorskiego 2021-2027;
- powiatowym: na poziomie powiatu pyrzyckiego nie ma obecnie obowiązujących dokumentów zgodnych z ramami czasowymi obowiązywania GPOnZ.

GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi ww. dokumentach.

• **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2025-2028**

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2025-2028 został przyjęty Uchwałą Nr XIII/176/25 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 18 grudnia 2025 r.

Program stanowi podstawowy dokument strategiczny w zakresie ochrony, zachowania i racjonalnego wykorzystania dziedzictwa kulturowego regionu. Jego nadrzędnym celem jest zachowanie zasobów zabytkowych jako istotnego elementu tożsamości kulturowej Pomorza Zachodniego oraz czynnika rozwoju społecznego i gospodarczego. Program zakłada kompleksowe podejście do ochrony zabytków, obejmujące zarówno obiekty wpisane do rejestru, jak i dziedzictwo niematerialne oraz krajobraz kulturowy.

Do kluczowych założeń programu należy poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększenie efektywności systemu opieki nad nimi oraz wzmocnienie współpracy pomiędzy samorządem województwa, gminami, właścicielami obiektów zabytkowych i instytucjami kultury. Istotnym elementem programu jest także podnoszenie świadomości społecznej w zakresie wartości dziedzictwa kulturowego oraz jego znaczenia dla rozwoju lokalnego i turystyki. Dokument podkreśla rolę zabytków jako zasobu mogącego wspierać rozwój gospodarczy, w szczególności w obszarach wiejskich.

Program przewiduje działania związane z dokumentowaniem i monitorowaniem stanu zabytków, wspieraniem prac konserwatorskich i restauratorskich, a także promocją dziedzictwa kulturowego poprzez edukację i inicjatywy kulturalne. Ważnym kierunkiem jest również integracja ochrony zabytków z planowaniem przestrzennym oraz procesami rewitalizacji.

Dla Gminy Bielice program ten ma znaczenie jako dokument nadrzędny, wyznaczający ramy dla lokalnych działań w zakresie opieki nad zabytkami. Otwiera on możliwość wpisywania gminnych projektów związanych z ochroną, rewaloryzacją i promocją dziedzictwa kulturowego w cele wojewódzkie, co zwiększa szanse na pozyskanie środków finansowych, w tym z funduszy zewnętrznych. Program wskazuje również na rolę gmin w inicjowaniu lokalnych działań edukacyjnych, rewitalizacyjnych i turystycznych opartych na zasobach dziedzictwa kulturowego, co jest szczególnie istotne dla rozwoju Gminy Bielice.

• **Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030**

Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030 została przyjęta Uchwałą Nr VIII/100/19 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 28 czerwca 2019 r. Dokument ten stanowi aktualizację Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020 wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko. Strategia wyznacza główne kierunki działań społeczności regionu oraz określa mechanizmy monitorowania jego rozwoju, wskazując jednocześnie rozwój kultury jako jeden z fundamentów tożsamości regionalnej. Realizacja jej założeń odbywa się poprzez wdrażanie programów strategicznych.

Dziedzictwo kulturowe Pomorza Zachodniego, ze względu na uwarunkowania historyczne, demograficzne oraz położenie regionu, ma charakter wyjątkowy i istotnie różni się od pozostałych województw. Głównymi ośrodkami życia kulturalnego są Szczecin i Koszalin, w których skoncentrowana jest większość instytucji kultury, w tym teatry, filharmonie oraz liczne muzea. Na terenie województwa funkcjonuje ponad 400 domów i ośrodków kultury (w tym kluby i świetlice) oraz niemal 500 bibliotek i punktów bibliotecznych. Pod względem uczestnictwa w wydarzeniach teatralnych, muzycznych i filmowych region osiąga wyniki zbliżone do średniej krajowej.

Strategia wskazuje cztery cele strategiczne, z których wyprowadzono trzynaście celów kierunkowych, stanowiących nadrzędny wybór spośród szerokiego katalogu możliwych kierunków rozwoju. Cele te wyznaczają obszary priorytetowe oraz ścieżkę realizacji przyjętej wizji rozwoju województwa do 2030 roku.

W obszarze kultury szczególne znaczenie przypisano następującym celom. Pierwszym z nich jest wzmocnienie roli województwa w relacjach międzyregionalnych i transgranicznych. W tym kontekście istotne jest realizowanie oraz finansowanie lub współfinansowanie przez samorząd przedsięwzięć uwzględniających specjalizacje gospodarcze regionu, w tym m.in. niebieską i zieloną gospodarkę, rozwój infrastruktury turystycznej, a także działania w obszarze kultury i edukacji.

Cel kierunkowy 1.1 zakłada wzmocnienie bałtyckiego wymiaru polskiej polityki regionalnej i europejskiej poprzez prowadzenie polityki inwestycyjnej i gospodarczej ukierunkowanej na aktywne

pozyskiwanie partnerów zagranicznych, zwłaszcza z obszaru makroregionu Morza Bałtyckiego. Działaniom tym towarzyszyć będzie rozwijanie współpracy w obszarach badań i rozwoju, edukacji oraz kultury, z uwzględnieniem pielęgnowania i promowania polskości oraz świadomości narodowej mieszkańców Pomorza Zachodniego.

Cel kierunkowy 3.3 koncentruje się na upowszechnianiu i podnoszeniu jakości usług publicznych, w tym dostępu do dóbr kultury. Zakłada on wypracowanie i wdrożenie regionalnych standardów dostępu do usług publicznych oraz mechanizmów rozwoju lokalnego, w szczególności w odniesieniu do usług świadczonych przez samorząd województwa. Istotnym elementem działań będzie także wzmacnianie sieci współpracy na obszarach wiejskich, opartej zarówno na rozwiązaniach instytucjonalnych (m.in. LGD, system dystrybucji funduszy unijnych), jak i na projektach rewitalizacyjnych oraz półformalnych sieciach wymiany informacji i usług.

• **Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego**

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego został przyjęty Uchwałą Nr XVII/214/20 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 24 czerwca 2020 r.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa jest elementem regionalnego planowania strategicznego, w którym następuje konkretyzacja przestrzenna celów strategicznych województwa. Określa uwarunkowania, zasady i kierunki kształtowania struktury przestrzennej województwa, w taki sposób, aby stworzyć korzystne warunki dla rozwoju gospodarczego, wzrostu poziomu i jakości życia oraz konkurencyjności regionu, zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju. Stanowi on podstawowy dokument polityki przestrzennej województwa odnoszący się do głównych elementów zagospodarowania przestrzennego oraz koordynacji zamierzeń organizacyjnych, społecznych, gospodarczych i innych, będących przedmiotem zainteresowania samorządu wojewódzkiego w wymiarze przestrzennym, ustalając ramy terytorializacji polityki rozwojowej województwa.

W obszarze ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego określono, że najważniejszym celem jest zahamowanie degradacji obiektów zabytkowych i dóbr kultury współczesnej oraz zachowanie i kształtowanie krajobrazu kulturowego jako cennego elementu kultury, przyczyniającego się do atrakcyjności obszaru, wpływającej na jakość życia mieszkańców i wzrost walorów turystycznych. Ochrona najcenniejszych obiektów i obszarów kulturowo-krajobrazowych przed degradacją oraz ich rewaloryzacja stanowią jedne z najistotniejszych działań budujących ład przestrzenny.

Wyznaczono następujące kierunki:

Kierunek 1. Zahamowanie degradacji obiektów zabytkowych i dóbr kultury współczesnej, poprawa ich stanu i sposobu wykorzystania.

Kierunek 2. Obszarowa ochrona obiektów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.

• **Inteligentne Specjalizacje Województwa Zachodniopomorskiego 2021-2027**

Inteligentne Specjalizacje Województwa Zachodniopomorskiego 2021-2027 to dokument przyjęty Uchwałą Nr 1695/22 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 9 listopada 2022 r.

Określa on kluczowe obszary rozwoju regionu, w których Pomorze Zachodnie dysponuje unikalnymi zasobami oraz istotnym potencjałem innowacyjnym. Jedną z sześciu wyznaczonych specjalizacji jest „Turystyka i jakość życia”, która wprost odnosi się do dziedzictwa kulturowego oraz zabytków regionu. Inteligentne specjalizacje stanowią jednocześnie podstawę nowego programu regionalnego „Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego 2021-2027”.

Specjalizacja „Turystyka i jakość życia” obejmuje działania ukierunkowane na wykorzystanie zasobów kulturowych i przyrodniczych w celu tworzenia atrakcyjnych i konkurencyjnych produktów turystycznych. W jej ramach promowane są inicjatywy, które:

- wykorzystują lokalne dziedzictwo kulturowe do kreowania unikalnych atrakcji turystycznych,
- integrują dziedzictwo kulturowe z innymi sektorami, takimi jak gastronomia czy rzemiosło, tworząc kompleksowe oferty turystyczne,
- wspierają rozwój infrastruktury turystycznej na obszarach o szczególnym znaczeniu kulturowym.

Uwzględnienie dziedzictwa kulturowego w inteligentnych specjalizacjach podkreśla jego rolę jako ważnego czynnika rozwoju gospodarczego i społecznego regionu.

Dla Gminy Bielice oznacza to, że projekty związane z ochroną, zachowaniem oraz promocją dziedzictwa kulturowego mogą wpisywać się w regionalne priorytety rozwojowe. W ramach Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami zasadne jest uwzględnienie m.in.:

- inicjatyw promujących lokalne dziedzictwo kulturowe jako element oferty turystycznej,
- projektów integrujących dziedzictwo kulturowe z innymi obszarami, takimi jak edukacja czy kultura, w celu tworzenia spójnych programów rozwoju lokalnego,
- działań wspierających rozwój infrastruktury turystycznej na terenach o znaczeniu kulturowym.

Uwzględnienie powyższych kierunków w dokumentach i planach lokalnych może zwiększyć szanse Gminy Bielice na pozyskanie środków z funduszy europejskich oraz przyczynić się do jej zrównoważonego rozwoju.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Poniżej omówiono obowiązujące dokumenty gminne, które dotyczą dziedzictwa kulturowego.

• Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Bielice

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Bielice zostało przyjęte Uchwałą Nr XXXII/193/10 Rady Gminy Bielice z dnia 30 marca 2010 r., ze zmianą przyjętą Uchwałą Nr XXI/98/12 Rady Gminy Bielice z dnia 20 grudnia 2012 r.

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, na podstawie którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego, ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego.

W Studium uwzględniono materiały instytucji właściwych w zakresie ochrony dóbr kultury jako obligatoryjne wytyczne do sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz innych aktów prawa miejscowego, w tym dotyczących sposobu użytkowania obiektów i gospodarki terenami.

Wyznaczono tereny chronione objęte strefami ochrony konserwatorskiej ze względu na wartości kulturowe, obejmujące: strefy ochrony konserwatorskiej („A”, „B”, „E”, „K”), obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków.

Strefa „A” obejmuje obszary o szczególnie wysokich wartościach historycznych, podlegające ścisłej ochronie konserwatorskiej, z obowiązkiem zachowania historycznego układu przestrzennego i zabudowy oraz koniecznością uzyskiwania zezwoleń Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (WKZ) na wszelkie działania. Strefa „B” dotyczy obszarów o zachowanym historycznym rozplanowaniu i zabudowie, gdzie dopuszcza się działania rewaloryzacyjne, przy zachowaniu tradycyjnych form architektonicznych i uzgadnianiu inwestycji z WKZ. Strefa „E” chroni ekspozycję historycznych zespołów i dominant krajobrazowych, natomiast strefa „K” obejmuje krajobrazy kulturowe, takie jak parki, cmentarze i historyczne założenia zieleni, wymagające ochrony ich struktury, zieleni oraz elementów małej architektury.

Dla obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków ustalono ochronę bryły, formy dachu, kompozycji elewacji oraz stolarki okiennej i drzwiowej, z zaleceniem stosowania tradycyjnych rozwiązań architektonicznych i konsultowania prac z WKZ. Dopuszcza się rozbórkę lub wymianę zabudowy wyłącznie w uzasadnionych przypadkach, po sporządzeniu dokumentacji konserwatorskiej i uzyskaniu zgody konserwatora.

Studium określa również warunki ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych, obowiązujące wszystkie podmioty publiczne i prywatne. Wyróżniono strefy: „W1” pełnej ochrony

archeologicznej, wykluczającej działalność inwestycyjną, „W2” częściowej ochrony, dopuszczającej inwestowanie po przeprowadzeniu badań archeologicznych, oraz „W3” ograniczonej ochrony, wymagającej badań interwencyjnych przy pracach ziemnych. Wszelkie działania w tych strefach podlegają uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Gminy Bielice ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu

5.2.1. Charakterystyka gminy

Gmina Bielice jest niewielką gminą wiejską położoną w zachodniej części województwa zachodniopomorskiego, w powiecie pyrzyckim. Od zachodu graniczy z gminą Gryfino, od północy z gminą Stare Czarnowo, od wschodu z gminą Pyrzyce, natomiast od południa z gminami Kozielice i Banie. Teren gminy obejmuje dwanaście miejscowości: Babin, Babinek, Będgoszcz, Bielice, Chabowo, Chabówko, Linie, Nowe Chrapowo, Nowe Linie, Parsów, Stare Chrapowo oraz Swochowo.

Pod względem fizjograficznym obszar gminy należy do Kotliny Pyrzyckiej, ukształtowanej w wyniku polodowcowego zastoisku wodnego, którego pozostałością są m.in. jeziora Miedwie i Będgoszcz. Krajobraz gminy ma charakter równinny i rolniczy, z wyraźnym udziałem terenów uprawnych, uzupełnianych przez kompleksy leśne oraz obszary wodne. Północna część gminy znajduje się w otulinie Szczecińskiego Parku Krajobrazowego „Puszcza Bukowa”, co wpływa na wysokie walory przyrodnicze tego obszaru.

Granice administracyjne gminy w przeważającej części mają charakter sztuczny i przebiegają w obrębie użytków rolnych, kompleksów leśnych oraz sieci kanałów i rowów melioracyjnych. Jedynie niewielki fragment północno-wschodniej granicy wyznaczony jest naturalnie przez koryto rzeki Krzekny oraz linię brzegową jeziora Będgoszcz.

Zgodnie z podziałem fizycznogeograficznym Polski według J. Kondrackiego, Gmina Bielice położona jest w prowincji Niżu Środkowoeuropejskiego, w podprowincji Pobrzeży Południowobałtyckich oraz w makroregionie Pobrzeża Szczecińskiego. Obszar gminy znajduje się w zlewni rzeki Odry, a występujące tu cieki wodne mają charakter nizinny i pełnią przede wszystkim funkcję odwadniającą tereny rolnicze.

Na terenie gminy występują formy ochrony przyrody, w tym otulina Szczecińskiego Parku Krajobrazowego „Puszcza Bukowa”, obszary Natura 2000: obszar specjalnej ochrony ptaków „Jezioro Miedwie i okolice” oraz specjalny obszar ochrony siedlisk „Dolina Płoni i Jezioro Miedwie”, a także pojedyncze pomniki przyrody. Obecność tych obszarów podkreśla wysokie walory środowiskowe gminy i nakłada szczególne obowiązki w zakresie ochrony krajobrazu i zrównoważonego rozwoju.

5.2.2. Zarys historii gminy¹

Tereny obecnej Gminy Bielice należą do obszarów bardzo wczesnie zasiedlonych, co potwierdzają liczne znaleziska archeologiczne ze wczesnej epoki kamiennej, a także z epoki brązu i żelaza. Materiał źródłowy wskazuje, że ślady osadnictwa występują w rejonie praktycznie każdej miejscowości, co podkreśla ciągłość użytkowania tej przestrzeni. Szczególnie istotne są pozostałości osadnictwa wczesnośredniowiecznego (VIII-XI w.), związane z plemieniem Pyrzyczan. W Babinie i Parsowie funkcjonowały warowne grody zasiedlone w IX-XI w., a w okolicach Lini z dawnymi umocnieniami łączona bywa także Stargardzka Góra. W Parsowie dodatkowo odnotowywane są relikty grodziska w sąsiedztwie jeziora oraz osady wzdłuż brzegu jeziora Babińskiego, co wskazuje na znaczenie naturalnych warunków obronnych i gospodarczych.

Historia oparta o źródła pisane zaczyna się w XII w. W 1180 r. w dokumentach pojawiają się Babin i Chabowo, a w kolejnych stuleciach także Bielice, Parsów, Linie, Swochowo oraz Stare i Nowe Chrapowo. Kluczową rolę w średniowiecznych dziejach tych wsi odegrał zakon cystersów z Kołbacza, który od końca XII w. stopniowo gromadził tu dobra ziemskie, w tym związane z patronatem nad kościołami i dziesięcinami. Babin, Chabowo, Parsów i Bielice przez długi czas podlegały temu latyfundium, a po reformacji w XVI w. – po kasacie klasztoru – przeszły w skład własności książęcej i następnie państwowej. Równolegle w niektórych miejscowościach funkcjonowały majątki rycerskie (szlacheckie), szczególnie wyraźne w Swochowie i Liniach, a także dobra kościelne oraz miejskie. W Nowym i Starym Chrapowie występowały powiązania z kościołami oraz miastem Pyrzyce, z których w XIX w. wykształciły się mniejsze majątki.

Na przestrzeni wieków wsie gminy miały charakter głównie rolniczy, choć skala gospodarowania była zróżnicowana. Od XIX w. w majątkach ziemskich, a także u bogatszych gospodarzy, pracowało wielu robotników rolnych, w tym Polaków, którzy często przebywali na miejscu bez pełnych praw obywatelskich. W źródłach z początku XX w. zachowały się przekazy pokazujące napięcia społeczne w majątkach na tle relacji pracowniczych, zarobków i nierównego traktowania. Takie epizody – jak opis wydarzenia z 1920 r. w majątku w Liniach, gdzie doszło do konfliktu pomiędzy robotnikami – są świadectwem realiów życia społecznego w ostatnich dekadach przed II wojną światową.

W dziejach poszczególnych miejscowości ważne miejsce zajmują także zabytki sakralne, powstające często w średniowieczu i przebudowywane w okresach późniejszych. Przykładowo, kościoły w Babinie, Bielicach, Parsowie, Swochowie czy Starym Chrapowie należą do najcenniejszych materialnych śladów historii lokalnej, świadcząc o ciągłości osadniczej oraz o znaczeniu tych wsi w dawnych strukturach parafialnych i majątkowych. W przypadku części miejscowości (jak Nowe Chrapowo) następowały też zmiany układu osadniczego, związane m.in. z kolonizacją na prawie niemieckim i rozwojem gospodarki folwarcznej.

Ważny etap przyniósł XVIII w., gdy w otoczeniu jezior Miedwie i Będgoszcz przeprowadzono na szeroką skalę prace melioracyjne. W ich wyniku powstały nowe osady lokowane na terenach osuszonych i zagospodarowanych rolniczo. Z tym procesem wiąże się m.in. powstanie Będgoszczy (kolonizacja z końca XVIII w.) oraz Chabówka, które rozwijały się jako wsie osadnicze powiązane z polityką gospodarczą Prus. Działania melioracyjne i regulacyjne wpłynęły na późniejszą strukturę krajobrazu rolniczego i sieć hydrograficzną regionu.

Najbardziej przełomowe zmiany nastąpiły w 1945 r. Na przełomie lutego i marca przez teren dzisiejszej gminy przeszły działania wojenne związane z ofensywą w kierunku Szczecina i walkami o Pyrzyce. Zajęcie miejscowości następowało etapami: w pierwszych dniach lutego opanowano m.in. Nowe i Stare Chrapowo, a w kolejnych tygodniach sytuacja frontowa ulegała zmianom, w tym w wyniku kontruderzeń. Po zajęciu Pyrzyc na początku marca nastąpiło przełamanie obrony na linii Linie-Bielice i zajęcie kolejnych miejscowości (m.in. Bielice, Babina, Parsowa, Chabowa i Będgoszczy). Wraz z zakończeniem działań wojennych rozpoczął się pionierski okres zasiedlania tych terenów przez ludność polską, kierowaną przede wszystkim z transportów docierających do Pyrzyc.

---

¹ www.bielice.com.pl

W pierwszych latach powojennych jednym z najpoważniejszych problemów była obecność min, bomb i niewybuchów, stanowiących zagrożenie dla życia mieszkańców i ograniczających możliwość uprawy pól. Równocześnie następowała przebudowa struktury własności i gospodarki rolnej. W dawnych majątkach organizowano państwowe gospodarstwa rolne (PGR), m.in. w Liniach i Swochowie, a w latach 50. podejmowano działania związane z tworzeniem nowych osad i zaplecza dla rolnictwa. W tym okresie pojawiły się także inicjatywy kulturalne i społeczne w poszczególnych wsiach, m.in. rozwój zespołów artystycznych czy organizowanie bibliotek.

Zmiany administracyjne w latach 1954-1959 doprowadziły do funkcjonowania gromad i reorganizacji lokalnych struktur zarządzania, a ostatecznie do ukształtowania siedziby władz w Bielicach (przeniesienie w 1969 r.). Istotnym momentem było utworzenie z dniem 1 stycznia 1973 r. Urzędu Gminy w Bielicach oraz określenie współczesnych granic jednostki (m.in. włączenie Będgoszczy i Chabówka). Od tego czasu rozwijano infrastrukturę społeczną i instytucjonalną: szkolnictwo, zaplecze kulturalne, biblioteki, a także działalność ochotniczych straży pożarnych w wybranych miejscowościach. Równocześnie gmina utrzymywała swój rolniczy charakter, oparty na dużym udziale użytków rolnych i funkcjonowaniu gospodarstw różnej skali, w tym jednostek państwowych i spółdzielczych.

Tak ukształtowany obraz dziejów Gminy Bielice pokazuje ciągłość osadniczą od pradziejów, silne związki ze średniowieczną strukturą własności i organizacją kościelną, a także głębokie przemiany XX w., szczególnie po 1945 r., które wpłynęły na strukturę społeczną, gospodarczą i przestrzenną gminy.

5.3. Krajobraz kulturowy – dziedzictwo materialne

Krajobraz kulturowy Gminy Bielice ukształtowany został w wyniku wielowiekowego procesu osadniczego i gospodarczego, którego ślady są do dziś czytelne w strukturze przestrzennej miejscowości, układach ruralistycznych, zabudowie oraz elementach zieleni komponowanej. Na terenie gminy dominują historyczne formy osadnictwa, a zdecydowana większość wsi posiada średniowieczny rodowód. Najstarsze wzmianki źródłowe dotyczą miejscowości Babin i Chabowo (1180 r.), Stare Chrapowo (1212 r.), Bielice (1235 r.), Linie (1248 r.), Parsów (1255 r.), Swochowo (1274 r.) oraz Nowe Chrapowo (1302 r.). Młodsze jednostki osadnicze, takie jak Będgoszcz (ok. 1770 r.) i Chabówko (1771 r.), powstały w związku z pracami melioracyjnymi i kolonizacyjnymi prowadzonymi w XVIII w. Jedynie Babinek oraz Linie I mają charakter osad współczesnych, ukształtowanych w latach 50. XX w.

Dominującą historyczną formą układu ruralistycznego na terenie gminy jest owalnica, charakterystyczna dla średniowiecznych wsi Pomorza Zachodniego. W miejscowościach Babin, Nowe Chrapowo oraz Swochowo pierwotne układy owalnicowe uległy przekształceniu w ulicówki, co było efektem późniejszych procesów rozwojowych i zmian funkcjonalnych. Najlepiej zachowane i najbardziej czytelne średniowieczne układy owalnicowe występują w Bielicach, Chabowie oraz Parsowie. Szczególne walory zabytkowe posiada miejscowość Chabowo, wyróżniająca się dobrze zachowanym historycznym rozplanowaniem oraz zespołem tradycyjnej zabudowy wiejskiej z okresu od połowy XIX w. do lat 20.-30. XX w. Istotne zespoły historycznej zabudowy występują również w Babinie, Bielicach oraz Nowym Chrapowie.

Zabudowa miejscowości Gminy Bielice składa się w przeważającej części z obiektów wzniesionych przed 1945 r., głównie o funkcjach mieszkalnych i gospodarczych. Jednocześnie znaczna część tej zabudowy uległa w okresie powojennym degradacji lub przekształceniom, polegającym m.in. na zmianach bryły, form dachów oraz kompozycji elewacji, co w wielu przypadkach wpłynęło na osłabienie pierwotnych walorów architektonicznych i krajobrazowych.

Istotnym elementem dziedzictwa materialnego gminy jest architektura sakralna, reprezentowana przez kamienne kościoły gotyckie w miejscowościach Babin, Bielice, Chabowo, Stare Chrapowo oraz Swochowo, a także ruiny kościoła w Nowym Chrapowie. Najstarsze obiekty sakralne, pochodzące z XIII w. (Babin i Stare Chrapowo), należą do najcenniejszych zabytków gminy i stanowią dominanty przestrzenne oraz ważne punkty orientacyjne w krajobrazie wiejskim.

Architektura rezydencjonalna na terenie Gminy Bielice występuje stosunkowo nielicznie i reprezentowana jest przez cztery obiekty o zróżnicowanych walorach architektonicznych, skali oraz stanie zachowania. Okazałe, eklektyczne rezydencje z XIX w. zlokalizowane są w Liniach oraz Swochowie, natomiast w Nowym Chrapowie zachowały się dwory o skromniejszym charakterze, stanowiące dawne siedziby właścicieli folwarków. Obiekty te, wraz z towarzyszącymi im założeniami parkowymi, stanowią ważne elementy lokalnego krajobrazu kulturowego.

Integralną częścią dziedzictwa materialnego gminy są również komponowane zespoły zieleni. Należą do nich przede wszystkim cmentarze poewangelickie, będące jednocześnie historycznymi miejscami pochówków i skupiskami zieleni wysokiej, zlokalizowane w Babinie, Będgoszczy, Bielicach, Chabowie, Chabówku, Parsowie, Starym Chrapowie oraz Swochowie. Ważną rolę krajobrazową pełnią także historyczne obsadzenia wewnątrzwiejskie ulic i placów w miejscowościach Babin, Będgoszcz, Bielice, Chabowo, Linie i Parsów. Szczególnie cennymi elementami zieleni komponowanej są parki pałacowe w Liniach II oraz Swochowie, stanowiące pozostałość dawnych założeń rezydencjonalnych.

Zespół opisanych elementów – historyczne układy ruralistyczne, zabudowa, obiekty sakralne, rezydencjonalne oraz założenia zieleni – tworzy spójny krajobraz kulturowy Gminy Bielice, którego ochrona i racjonalne użytkowanie mają kluczowe znaczenie dla zachowania lokalnej tożsamości i dziedzictwa materialnego.

5.3.1. Najcenniejsze obiekty zabytkowe z terenu Gminy Bielice

Niniejszy rozdział poświęcony jest najcenniejszym obiektom zabytkowym z terenu Gminy Bielice wpisanym do rejestru zabytków, które stanowią materialne świadectwo jej wielowiekowej historii.

• OBIEKTY SAKRALNE

Obiekty sakralne wpisane do rejestru zabytków stanowią jedno z najcenniejszych elementów dziedzictwa kulturowego Gminy Bielice. Są one materialnym świadectwem wielowiekowej historii osadnictwa, rozwoju struktur parafialnych oraz przemian architektonicznych regionu. Kościoły te pełnią istotną rolę w krajobrazie kulturowym, często będąc dominantami przestrzennymi miejscowości, a jednocześnie zachowując wysoką wartość historyczną, artystyczną i naukową.

Kościół filialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Babinie należy do najstarszych obiektów sakralnych na terenie gminy. Jego początki sięgają przełomu XII i XIII w., natomiast obecna forma architektoniczna jest wynikiem wielokrotnych przekształceń prowadzonych w kolejnych stuleciach, w tym w okresie nowożytnym. Świątynia funkcjonowała jako kościół filialny parafii w Chabowie.

Obiekt jest orientowaną, jednonawową budowlą wzniesioną z kamienia polnego, z użyciem detalu ceglanoego w partiach architektonicznych. Reprezentuje wczesnogotycką architekturę wiejską Pomorza Zachodniego. Nawa ma prostokątny rzut i zamknięta jest prostą ścianą wschodnią. W elewacjach zachowały się blendy o prostym wykończeniu, będące reliktem pierwotnego wystroju architektonicznego. Otwory okienne zostały przekształcone w okresach późniejszych. Dach dwuspadowy osadzony jest na historycznej więźbie.

Stan zachowania obiektu należy określić jako zadowalający, przy zachowanej znacznej części historycznej substancji. Kościół wymaga jednak systematycznej opieki konserwatorskiej oraz bieżących działań zabezpieczających, szczególnie w zakresie konstrukcji i detalu architektonicznego.

Kościół parafialny pw. Matki Bożej Królowej Polski w Bielicach posiada średniowieczny rodowód, a jego istnienie wiąże się z rozwojem miejscowości od XIII w. W kolejnych stuleciach obiekt był przebudowywany i modernizowany, zwłaszcza w XIX w., co wpłynęło na jego obecny kształt architektoniczny.

Świątynia jest orientowaną, murowaną budowlą jednonawową, z wyraźnie wyodrębnioną masywną wieżą od strony zachodniej. Bryła kościoła oparta jest na średniowiecznym rdzeniu gotyckim, przekształconym w wyniku późniejszych ingerencji budowlanych. Elewacje artykułowane są prostymi podziałami, z otworami

okiennymi o zmienionych wykrojach. Dachy dwuspadowe kryte są dachówką. Wnętrze posiada jednoprzestrzenny układ, z elementami historycznego wyposażenia.

Stan zachowania obiektu jest dobry, co związane jest z jego stałym użytkowaniem. Niezbędne pozostaje jednak prowadzenie regularnych prac konserwatorskich i utrzymaniowych, zwłaszcza w zakresie elewacji oraz zachowanych elementów historycznych.

Kościół (ruina) w Nowym Chrapowie stanowią cenny relikw średniowiecznej architektury sakralnej. Pierwotna świątynia powstała w XIV w. i pełniła funkcję kościoła filialnego. Po jej zniszczeniu w XIX w. wzniesiono nowy kościół, pozostawiając starszy obiekt w stanie trwałej ruiny.

Zachowane fragmenty obejmują relikty murów obwodowych wykonanych z kamienia i cegły, czytelne partie ścian nawy oraz prezbiterium. Układ przestrzenny wskazuje na orientowaną, jednonawową budowlę gotycką. Widoczne są fragmenty otworów okiennych o ostrołukowym wykroju oraz ślady dawnych podziałów architektonicznych. Pomimo zaawansowanego stopnia destrukcji, bryła obiektu pozostaje czytelna w krajobrazie miejscowości.

Stan zachowania obiektu jest zły. Ruina wymaga stałego monitoringu oraz działań zabezpieczających w celu zahamowania dalszych procesów degradacji.

Kościół filialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Starym Chrapowie należy do najcenniejszych obiektów sakralnych na terenie gminy. Jego początki sięgają XIII-XIV w., a zasadniczy kształt architektoniczny ukształtowany został w okresie późnego średniowiecza i nowożytności. Przez wieki pełnił istotną rolę w strukturze parafialnej regionu.

Budowla jest orientowaną, jednonawową świątynią gotycką wzniesioną z kamienia polnego, z cegłą stosowaną w detalach architektonicznych. Od strony zachodniej znajduje się wieża, przekształcona lub dobudowana w XVIII w. Elewacje zachowały prostą artykulację oraz elementy średniowiecznego detalu. Wnętrze posiada cenne wyposażenie z XVII-XVIII w., w tym zabytkowy ołtarz oraz historyczne dzwony.

Stan zachowania obiektu jest dobry, jednak ze względu na wiek i konstrukcję budowli wymaga on stałych prac konserwatorskich oraz bieżącej kontroli technicznej.

Kościół filialny pw. św. Antoniego w Swochowie powstał w XV w. jako budowla gotycka, związana z rozwojem miejscowości jako ośrodka parafialnego. W kolejnych stuleciach był modernizowany, przy zachowaniu zasadniczej historycznej formy architektonicznej.

Świątynia jest orientowaną, jednonawową budowlą wzniesioną z kamienia i cegły, o zwartej i masywnej bryle, z wyodrębnionym prezbiterium. Elewacje posiadają skromny detal architektoniczny, typowy dla wiejskich kościołów Pomorza Zachodniego. Otwory okienne zostały częściowo przekształcone. Dach dwuspadowy pierwotnie kryty był dachówką. Dawniej kościołowi towarzyszyła wolnostojąca drewniana dzwonnica, obecnie nieistniejąca.

Stan zachowania obiektu jest zadowalający, przy zachowanej znacznej części historycznej substancji. Obiekt wymaga jednak dalszych działań konserwatorskich, zwłaszcza w zakresie elewacji i zabezpieczenia detalu architektonicznego.

Zabytkowe kościoły Gminy Bielice stanowią kluczowe elementy jej dziedzictwa materialnego i krajobrazu kulturowego. Ich systematyczna ochrona, konserwacja oraz właściwe użytkowanie mają zasadnicze znaczenie dla zachowania historycznej tożsamości gminy oraz trwałego zabezpieczenia jej najcenniejszych zasobów kulturowych.

• CMENTARZE PRZYKOŚCIELNE

Cmentarze przykościelne stanowią integralną część historycznych zespołów kościelnych oraz istotny element krajobrazu kulturowego Gminy Bielice. Są one świadectwem dawnych tradycji sepulkralnych oraz ciągłości funkcjonowania wspólnot parafialnych. Zachowane układy przestrzenne, elementy małej architektury oraz starodrzew nadają tym obiektom wysoką wartość historyczną, kulturową i krajobrazową.

Cmentarz przykościelny w Liniach stanowi integralną część zespołu kościoła pw. Matki Bożej Królowej Polski, tworząc wraz ze świątynią spójny układ sakralno-sepulkralny. Jest to tradycyjne miejsce pochówków mieszkańców miejscowości, funkcjonujące w bezpośrednim sąsiedztwie kościoła.

Układ przestrzenny cmentarza ma charakter nieregularny i podporządkowany bryle świątyni oraz lokalnym uwarunkowaniom terenowym. Zachowały się relikty dawnych nagrobków, w tym kamienne i betonowe elementy sepulkralne o uproszczonych formach. Istotnym składnikiem kompozycji przestrzennej jest zieleń wysoka, w tym stare drzewa, podkreślające sakralny charakter zespołu.

Stan zachowania cmentarza zadowalający. Obiekt wymaga bieżących prac porządkowych oraz działań konserwatorskich w zakresie zachowanych nagrobków i zieleni.

Cmentarz przykościelny w Nowym Chrapowie jest integralnym elementem zespołu kościoła (ruiny) w Nowym Chrapowie, związanego z dawnym kościołem parafialnym, zachowanym obecnie w formie trwałej ruiny. Nekropolia pełniła funkcję miejsca pochówków lokalnej społeczności i stanowi ważne uzupełnienie sakralnego charakteru tego zespołu.

Układ przestrzenny cmentarza pozostaje czytelny, mimo postępującej degradacji substancji materialnej. Zachowały się pojedyncze nagrobki oraz fragmenty dawnych oznaczeń grobów, wykonane głównie z kamienia i betonu. Ważnym elementem kompozycyjnym jest zieleń wysoka, która nadaje temu miejscu charakter parku pamięci i wzmacnia jego ekspozycję krajobrazową.

Stan zachowania obiektu dostateczny. Cmentarz wymaga działań zabezpieczających, uporządkowania przestrzeni oraz ochrony zachowanych elementów sepulkralnych przed dalszą degradacją.

Cmentarz przykościelny w Starym Chrapowie wraz z bramkami cmentarnymi, murem ogrodzeniowym z kropielnicą oraz starodrzewem stanowi integralną część zespołu kościoła pw. Podwyższenia Krzyża Świętego, tworząc wraz ze świątynią jeden z najcenniejszych zespołów sakralnych na terenie Gminy Bielice.

Cmentarz zachował czytelny, historyczny układ przestrzenny. Szczególną wartość posiada kamienny mur ogrodzeniowy wraz z zachowanymi bramkami cmentarnymi oraz kamienną kropielnicą, będącą rzadkim elementem wyposażenia tego typu obiektów. Na terenie cmentarza występują liczne historyczne nagrobki o zróżnicowanych formach i materiałach, a także okazały starodrzew, który pełni istotną funkcję kompozycyjną i krajobrazową.

Stan zachowania cmentarza dobry, przy zachowanej znacznej części historycznej substancji. Obiekt wymaga jednak systematycznej opieki konserwatorskiej, w szczególności w zakresie utrzymania muru ogrodzeniowego, bramek, kropielnicy oraz pielęgnacji starodrzewu.

• ZESPOŁY REZYDENCJONALNE W LINIACH I SWOCHOWIE

Zespół folwarczny w Liniach (pałac i park dworski) stanowi jeden z najcenniejszych i najlepiej czytelných przykładów historycznej zabudowy rezydencjonalno-gospodarczej na terenie Gminy Bielice. Obiekt powstał w 2. poł. XIX w., głównie w latach 70.-90. XIX w., i był siedzibą dużego majątku ziemskiego, którego układ przestrzenny oraz relacje funkcjonalne zachowały się do dziś w stanie w znacznym stopniu czytelnym. Zespół wpisany jest do rejestru zabytków jako całość kompozycyjno-przestrzenna.

Pierwsza wzmianka o miejscowości Linie pochodzi z 1248 r., kiedy wymieniony został jej właściciel – Theodoricus de Leine. W kolejnych stuleciach wieś należała do rodów rycerskich i ziemiańskich, m.in. von der Leyne, von Marwitz, Pirch, Jagow, Byars, Corswandt, Pistor i Wilke. Obecny zespół folwarczny wraz z pałacem ukształtował się w okresie gospodarowania rodziny Pistor w XIX w.

Po 1945 r. majątek został przejęty przez Państwowy Ośrodek Maszynowy, a następnie przez struktury PGR. W tym czasie doszło do częściowych przekształceń funkcjonalnych oraz rozbiórki niektórych budynków gospodarczych zlokalizowanych pierwotnie w obrębie dziedzica.

Zespół folwarczny zlokalizowany jest w środkowej części wsi, po północnej stronie drogi, w bezpośrednim sąsiedztwie kościoła. Układ zespołu ma charakter zwarty i geometryczny, z wyraźnie wyodrębnionym podwórzem gospodarczym o kształcie wydłużonego prostokąta, zorientowanego na osi wschód-zachód.

Zabudowa gospodarcza rozmieszczona była pierwotnie po obwodzie podwórza, z zachowaniem zasad symetrii i czytelnego podziału funkcjonalnego. Elementami porządkującymi kompozycję zespołu były: aleja dojazdowa, brama wjazdowa, centralnie usytuowane podwórze oraz relacja przestrzenna pomiędzy pałacem a parkiem.

Po 1945 r. część zabudowy została rozebrana, jednak podstawowe cechy historycznego rozplanowania zespołu pozostały czytelne.

Pałac jest budynkiem dwukondygnacyjnym, murowanym, wzniesionym ok. 1870 r., utrzymanym w stylistyce neoklasycystycznej. Obiekt posadowiony jest na wysokim cokole, przykryty dachem dwuspadowym. Bryła pałacu jest zwarta, o spokojnych proporcjach, pozbawiona bogatego detalu architektonicznego. Elewacje cechuje oszczędna kompozycja, z czytelnym podziałem kondygnacyjnym oraz rytmicznie rozmieszczonymi otworami okiennymi. W elewacji frontowej zaznaczony jest pozorny ryzalit, zwieńczony prostym tympanonem. Pałac pełnił funkcję rezydencji właścicieli majątku i był główną dominantą kompozycyjną zespołu.

Stan zachowania pałacu dostateczny, przy czym obiekt wymaga systematycznych prac konserwatorskich i remontowych, szczególnie w zakresie detalu architektonicznego oraz stolarki.

Park dworski zlokalizowany jest po północnej stronie pałacu i stanowi integralną część zespołu folwarcznego. Ma on charakter krajobrazowy, z czytelnym układem swobodnych wewnątrz zieleni oraz zachowanymi osiami widokowymi. W centralnej części parku znajduje się niewielki staw. Drzewostan parku tworzą m.in. dęby, lipy, kasztanowce, świerki oraz pojedyncze egzemplarze starodrzewu. Park jest obecnie częściowo zaniedbany, z licznymi samosiewami i zarośniętym podszytem, jednak jego historyczna struktura przestrzenna pozostaje rozpoznawalna.

Zespół folwarczny w Liniach zachował wysoki stopień czytelności historycznego układu przestrzennego, mimo częściowych przekształceń powojennych. Pałac i park wymagają działań konserwatorskich i rewitalizacyjnych, jednak nadal stanowią wartościowy element krajobrazu kulturowego gminy oraz ważne świadectwo rozwoju wielkoobszarowych majątków ziemskich Pomorza Zachodniego.

Dwór w Swochowie wraz z otoczeniem i parkiem dworskim stanowi jeden z najcenniejszych zespołów rezydencjonalnych na terenie Gminy Bielice, będący istotnym elementem krajobrazu kulturowego regionu. Obiekt wpisany jest do rejestru zabytków jako przykład XIX-wiecznej siedziby ziemiańskiej, powiązanej funkcjonalnie i przestrzennie z dawnym zespołem folwarcznym oraz historycznym układem ruralistycznym miejscowości.

Pierwsza wzmianka o Swochowie pochodzi z ok. 1300 r. W średniowieczu wieś była lennem rodu von Schwochow, od którego wywodzi się jej nazwa. W kolejnych stuleciach majątek przechodził w ręce wielu rodów szlacheckich, m.in. von Dossow, von Borcke, von Schulenburg, Puttkamerów, von Goltz oraz Frankenbergów. W 1798 r. dobra nabył Julius Friedrich Wilhelm von Flemming, a w 1829 r. wzniesiono obecny dwór, który stał się centrum administracyjnym i reprezentacyjnym majątku.

W XIX w. majątek należał do rodziny Haberlandt, za której czasów nastąpił jego największy rozwój gospodarczy. Po 1945 r. dwór został przejęty przez państwo i użytkowany w ramach struktur PGR, co wiązało się z częściowymi przekształceniami wewnątrz i funkcji obiektu. Po 1991 r. nieruchomość znalazła się w zasobie Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa, a następnie była użytkowana przez gospodarstwo rolne.

Dwór usytuowany jest w centralnej części wsi, po zachodniej stronie głównej drogi, z fasadą zwróconą ku osi komunikacyjnej o przebiegu północ-południe. Przed elewacją frontową znajduje się dawne dziedzińce gospodarcze, obecnie częściowo przekształcone, natomiast po stronie północnej i północno-zachodniej rozciąga się park dworski.

Historyczny układ przestrzenny zespołu obejmował dwór, zaplecze gospodarcze oraz park, tworząc spójną kompozycję rezydencjonalno-krajobrazową. Pomimo powojennych zmian zasadnicze relacje przestrzenne pozostają czytelne.

Dwór jest obiektem murowanym z cegły ceramicznej, wzniesionym w 1829 r., przebudowywanym i rozbudowywanym w 2 poł. XIX w. Budynek ma rozbudowaną bryłę, złożoną z korpusu głównego oraz bocznych skrzydeł, częściowo jedno-, a częściowo dwukondygnacyjnych. Korpus główny jest parterowy, przykryty dachem naczółkowym, natomiast skrzydła boczne posiadają dachy dwuspadowe. Fasada frontowa została ukształtowana symetrycznie, z wyraźnie zaakcentowaną częścią środkową w formie ryzalitu, poprzedzonego gankiem i schodami. Elewacje charakteryzują się oszczędnym, klasycyzującym detałem architektonicznym, z czytelnym rytmem otworów okiennych oraz podziałami horyzontalnymi. W elewacjach występują również elementy późniejszych przekształceń, związanych z rozbudową obiektu w XIX w.

Wnętrza dworu pierwotnie posiadały układ amfiladowy, częściowo zachowany mimo licznych adaptacji. Zastosowano tu stropy drewniane, w części pomieszczeń sklepienia ceglane. Zachowały się fragmenty historycznych posadzek, schodów oraz stolarki drzwiowej.

Park dworski w Swochowie zlokalizowany jest po północnej i północno-zachodniej stronie dworu. Założenie ma charakter krajobrazowy, z nieregularnym układem alejek i wewnątrz parkowych. W głębi parku znajduje się niewielki staw, będący ważnym elementem kompozycyjnym. Drzewostan parku tworzą m.in. dęby, lipy, kasztanowce i inne gatunki liściaste, w tym liczne egzemplarze starodrzewu. Park jest obecnie częściowo zaniedbany, z wyraźnym udziałem samosiewów i zdegradowanym podszytem, jednak jego historyczna struktura przestrzenna pozostaje czytelna i możliwa do rewaloryzacji.

Stan zachowania dworu określić można jako zadowalający, przy czym obiekt wymaga prac remontowych i konserwatorskich, szczególnie w zakresie elewacji, dachu oraz historycznych elementów wewnątrz. Park dworski zachował czytelność historycznego układu, jednak wymaga kompleksowych działań porządkowych i rewaloryzacyjnych.

Dwór w Swochowie wraz z parkiem dworskim stanowi istotne świadectwo XIX-wiecznej kultury ziemiańskiej Pomorza Zachodniego oraz ważny element tożsamości krajobrazowej Gminy Bielice, wymagający konsekwentnej ochrony konserwatorskiej i działań zmierzających do zachowania jego wartości historycznych i przestrzennych.

5.4. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne Gminy Bielice obejmuje zespół zjawisk kulturowych związanych z historią osadnictwa, życiem codziennym mieszkańców oraz funkcjonowaniem lokalnych wspólnot wiejskich. Kształtowało się ono na przestrzeni lat w oparciu o tradycje rolnicze, obyczaje religijne, relacje sąsiedzkie oraz doświadczenia historyczne regionu.

Specyfika dziedzictwa niematerialnego Gminy Bielice wynika z jej wiejskiego charakteru oraz położenia na obszarze o złożonej historii kulturowej, co sprzyjało przenikaniu się różnych tradycji i form przekazu niematerialnego. Elementy te funkcjonują przede wszystkim w pamięci mieszkańców, w praktykach społecznych, lokalnych zwyczajach oraz działalności środowisk społecznych i kulturalnych.

Należy podkreślić, że dziedzictwo niematerialne Gminy Bielice w dużej mierze nie posiada jeszcze pełnej identyfikacji i systematycznej dokumentacji, co stwarza zarówno wyzwanie, jak i potencjał do podejmowania działań mających na celu jego rozpoznanie, zachowanie oraz przekaz kolejnym pokoleniom.

• KULTURA

Życie kulturalne Gminy Bielice stanowi istotny element lokalnego dziedzictwa niematerialnego i jest związane z działalnością instytucji kultury, organizacji społecznych oraz cyklicznymi i okolicznościowymi wydarzeniami o charakterze tradycyjnym i integracyjnym.

Podstawową instytucją kultury funkcjonującą na terenie gminy jest Gminna Biblioteka Publiczna w Bielicach, zlokalizowana przy ul. Niepokalanej 34. Biblioteka realizuje zadania z zakresu upowszechniania kultury oraz pełni funkcję miejsca spotkań i aktywności kulturalnej mieszkańców gminy.

Do instytucji kulturotwórczych na terenie Gminy Bielice zaliczyć należy również świetlice wiejskie, funkcjonujące w miejscowościach: Babin, Linie, Parsów, Swochowo, Nowe Chrapowo, Chabowo, Stare Chrapowo oraz Bielice. Świetlice wiejskie stanowią ważny element infrastruktury społeczno-kulturalnej i są miejscem realizacji lokalnych inicjatyw kulturalnych.

W świetlicach prowadzona jest działalność edukacyjna i kulturalna skierowana do dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych. Upowszechnianie kultury i edukacji kulturalnej odbywa się poprzez udział mieszkańców w przedsięwzięciach organizowanych cyklicznie oraz okolicznościowo. Uczestnicy wydarzeń stają się nie tylko odbiorcami, ale również współtwórcami życia kulturalnego poprzez udział w uroczystościach, konkursach, koncertach, wystawach, prezentacjach własnych prac i umiejętności, a także w zajęciach stałych i warsztatowych, prowadzonych w formie indywidualnej lub zespołowej.

Oferta wydarzeń organizowanych przez świetlice wiejskie jest zróżnicowana i w miarę potrzeb poszerzana. Do imprez, które na stałe wpisały się w kalendarz wydarzeń kulturalnych Gminy Bielice, należą w szczególności:

- dożynki – Święto Plonów,
- jasełka,
- dzień dziecka,
- dzień matki,
- Święto Pieczonego Ziemniaka,
- andrzejki,
- mikołajki,
- wigilia,
- sylwester,
- okolicznościowe spotkania z seniorami.

W działalność kulturalną gminy włączają się również koła gospodyń wiejskich, w tym Koło Gospodyń Wiejskich „Parsowianki”, Koło Gospodyń Wiejskich „Nasze Swochowo” oraz Koło Gospodyń Wiejskich „Wiejskie Babki”, które uczestniczą w organizacji wydarzeń lokalnych oraz inicjatyw o charakterze integracyjnym i tradycyjnym.

• TURYSTYKA

Gmina Bielice jest gminą o charakterze typowo rolniczym. Przeważającą część jej obszaru zajmują urodzajne gleby, umożliwiające zróżnicowaną produkcję rolną. Niewielką część powierzchni gminy stanowią obszary podmokłe oraz lasy, charakteryzujące się znacznym zróżnicowaniem roślinności i występujących gatunków zwierząt. Tereny te stanowią najcenniejsze bogactwo przyrodnicze gminy.

Północna część Gminy Bielice położona jest w otulinie Park Krajobrazowy Puszczy Bukowej, co stwarza dogodne warunki do uprawiania turystyki pieszej i rowerowej. Przez miejscowość Babinek, zlokalizowaną w północnej części gminy, przebiega czerwony szlak turystyczny „Przez Trawiastą Buczynę”. Obszary podmokłe oraz zadrzewienia śródpolne występujące na terenie gminy stanowią cenne siedliska rzadkiej roślinności oraz miejsc występowania wielu gatunków zwierząt, w tym gatunków chronionych. Tereny te posiadają walory przyrodnicze istotne m.in. dla obserwacji ptaków, co sprzyja rozwojowi turystyki przyrodniczej i ornitologicznej.

Istotną atrakcją turystyczną Gminy Bielice jest jezioro Będgoszcz, z ogólnodostępną plażą oraz możliwością uprawiania sportów wodnych.

5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Gminy Bielice nie występują pomniki historii i parki kulturowe, nie wpisano obiektów na Listę Skarbów Dziedzictwa, natomiast występują pozostałe formy ochrony zabytków.

5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie Gminy Bielice zidentyfikowano 17 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, w tym 2 stanowiska archeologiczne (zgodnie z zestawieniem zawartym w Tabeli nr 1). Obiekty te stanowią najcenniejszą i najbardziej reprezentatywną część lokalnego dziedzictwa kulturowego, będąc jednocześnie trwałym świadectwem wielowiekowej historii osadnictwa oraz rozwoju przestrzennego gminy. Zabytki wpisane do rejestru pełnią istotną rolę w kształtowaniu krajobrazu kulturowego, podkreślając jego historyczny charakter i unikatowe wartości.

Obiekty te podlegają szczególnej ochronie prawnej wynikającej z obowiązujących przepisów, w tym przede wszystkim z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ochrona ta obejmuje zarówno substancję zabytkową, jak i historyczne formy architektoniczne, układ przestrzenny oraz otoczenie zabytków. Wszelkie prace konserwatorskie, restauratorskie, budowlane lub inne działania ingerujące w substancję lub wygląd obiektów wpisanych do rejestru wymagają uzyskania pisemnego pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Stosowanie rygorów ochrony konserwatorskiej ma na celu zapewnienie zachowania autentyczności, integralności oraz wartości historycznych i artystycznych zabytków, a także ich właściwe użytkowanie i przekazanie przyszłym pokoleniom. Jednocześnie wpis do rejestru zabytków stwarza możliwość ubiegania się

o wsparcie finansowe na prace konserwatorskie i restauratorskie, co może stanowić istotny instrument ochrony dziedzictwa kulturowego na terenie Gminy Bielice.

Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy Bielice

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	REJESTR ZABYTKÓW
1	Babin	dz. 142	kościół pw. Wniebowzięcia NMP	nr 1639 (dawniej nr 454) z dnia 16.12.1963 r.
2	Bielice	dz. 262	kościół pw. MB Królowej Polski	nr 1638 (dawniej nr 456) z dnia 16.12.1963 r.
3	Linie	dz. 75, cz. 78, cz. 121/2	cmentarz przykościelny	nr 1641 (dawniej nr 1182) z dnia 15.05.1991 r.
4	Linie	dz. 2/11, 2/12	folwark (zespół)	nr 2 z dnia 05.03.1999 r.
5	Linie	dz. 2/12	pałac	nr 2 z dnia 05.03.1999 r.
6	Nowe Chrapowo	dz. 234	cmentarz przykościelny	nr 1642 (dawniej nr 1113) z dnia 10.01.1990 r.
7	Nowe Chrapowo	dz. 234	kościół (ruina)	nr 1642 (dawniej nr 1113) z dnia 10.01.1990 r.
8	Stare Chrapowo	dz. 87	kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	nr 899 z dnia 10.06.2011 r.
9	Stare Chrapowo	dz. 87	cmentarz przykościelny	nr 899 z dnia 10.06.2011 r.
10	Stare Chrapowo	dz. 87	bramki cmentarne	nr 899 z dnia 10.06.2011 r.
11	Stare Chrapowo	dz. 87	mur ogrodzeniowy z kropielnicą	nr 899 z dnia 10.06.2011 r.
12	Stare Chrapowo	dz. 87	starodrzew	nr 899 z dnia 10.06.2011 r.
13	Swochowo	dz. 139/15	dwór z otoczeniem	nr 360 z dnia 04.08.2008 r.
14	Swochowo	dz. 139/2	park podworski	nr 360 z dnia 25.02.2011 r.
15	Swochowo	dz. 147	kościół pw. św. Antoniego	nr 1640 (dawniej nr 466) z dnia 16.12.1963 r.
STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE				
16	Babin	AZP 34-07/44, nr w miejscowości 9	grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza	nr 571 z dnia 16.12.1968 r.
17	Parsów	AZP 34-07/13, nr w miejscowości 6	grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza	nr 572 z dnia 16.12.1968 r.

5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zabytki ruchome obejmują przede wszystkim obiekty stanowiące wyposażenie kościołów i kaplic. Zasoby sztuki sakralnej reprezentują wszystkie podstawowe kategorie zabytków, takie jak malarstwo, rzeźba oraz rzemiosło artystyczne w całej jego różnorodności, w tym m.in. złotnictwo, wyroby stolarskie, tkaniny, szkło, witraże oraz ludwisarstwo.

Do zabytków ruchomych zalicza się również elementy wystroju architektonicznego budowli, które posiadają cechy indywidualnych dzieł artystycznych lub rzemieślniczych. Są to m.in. rzeźby, płaskorzeźby, polichromie ścienne i stropowe, mozaiki, sztukaterie oraz różnorodne detale architektoniczne.

Za zabytki ruchome uznawane są także obiekty małej architektury, wyróżniające się wysokim poziomem wykonania artystycznego lub rzemieślniczego oraz dokumentujące historyczne tendencje stylistyczne, takie jak rzeźby ogrodowe, pomniki, obeliski, słupy, krzyże i kapliczki przydrożne, a także nagrobki.

Na terenie Gminy Bielice nie ma zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków.

5.5.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
  - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
  - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
  - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Bielice, jako akty prawa miejscowego, stanowią podstawowy instrument kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej na obszarze gminy. Określają one przeznaczenie terenów, zasady ich zagospodarowania oraz warunki zabudowy, uwzględniając uwarunkowania przyrodnicze, społeczne i kulturowe. Istotnym elementem ustaleń planów miejscowych są zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków, w tym stanowisk archeologicznych, które mają na celu zachowanie wartości historycznych, krajobrazowych i architektonicznych gminy. Dokumenty te pełnią zatem kluczową rolę w zapewnieniu zrównoważonego rozwoju przestrzennego, łącząc potrzeby rozwoju inwestycyjnego z obowiązkiem ochrony zasobów kulturowych i tożsamości lokalnej.

Spis obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Bielice:

1. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla działki nr 71/6 zlokalizowanej w miejscowości Chabówko (Uchwała Nr VII/49/03 z 2003-09-11);
2. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w części obrębu Będgoszcz (Uchwała Nr VIII/58/03 z 2003-11-06);
3. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla siłowni wiatrowych w rejonie wsi Linie, Nowe Chrapowo (Uchwała Nr XXX/177/09 z 2009-12-30);
4. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w obrębach: Babin, Parsów (Uchwała Nr VII/40/11 z 2011-06-29);
5. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miejscowości Stare Chrapowo (Uchwała Nr XV/83/12 z 2012-06-27);
6. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w obrębie ewidencyjnym Linie (Uchwała Nr XVII/87/12 z 2012-09-26);
7. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla części obrębów Stare Chrapowo i Linie (Uchwała Nr VI/21/15 z 2015-06-01);

8. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmującego obszar obrębu Bielice (Uchwała Nr XXIV/160/21 z 2021-11-29);
9. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmującego obszar obrębu Nowe Chrapowo (Uchwała Nr XXIV/161/21 z 2021-11-29);
10. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmującego obszar obrębu Parsów (Uchwała Nr XXIV/162/21 z 2021-11-29);
11. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w obrębie ewidencyjnym Stare Chrapowo i Linie (Uchwała Nr XXIV/163/21 z 2021-11-29);
12. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w obrębie ewidencyjnym Będgoszcz (Uchwała Nr XLVI/308/24 z 2024-03-25).

5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (* Utracił moc z dniem 18.05.2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przez dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku TK z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951).

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej. Ponadto właściele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej

ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków.

Gminna ewidencja zabytków Gminy Bielice została opracowana w 2015 r. Przy opracowaniu GPOnZ dokonano aktualizacji kart. Ewidencja została opracowana zgodnie z zmianą Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Spis obiektów ujętych w GEZ zawiera Załącznik nr 1 i nr 2.

Ewidencja jest dokumentem otwartym – powinna być stale weryfikowana i aktualizowana. Dotyczy to także włączania nowych obiektów do GEZ.

5.6.1. Zabytki archeologiczne

Zgodnie z art. 3 pkt. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytkiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Przedmiotem ochrony są zatem nie tylko poszczególne wytwory człowieka, ale i ich kulturowy kontekst – razem tworzą integralną całość, w terminologii naukowej zwaną stanowiskiem archeologicznym. Wydzielony wytwór określa się natomiast mianem artefaktu. Stanowiskiem archeologicznym jest obszar występowania archeologicznych zabytków nieruchomych i ruchomych jako spójnej całości, zaś artefaktem jest wydzielony, indywidualny zabytek ruchomy, np. pozyskany w trakcie badań archeologicznych. Wzajemne powiązanie przestrzenne poszczególnych nieruchomych i ruchomych części stanowiska archeologicznego stanowi właściwą, oryginalną i niepowtarzalną substancję zabytku archeologicznego.

Na terenie Gminy Bielice w ramach programu AZP (AZP: 34-07, 34-08, 35-07, 36-07, 36-08) zewidencjonowano aż 295 stanowisk archeologicznych z okresu od epoki kamienia do średniowiecza (Załącznik nr 2). Spośród nich 2 uznano za szczególnie cenne i objęto wpisem do rejestru zabytków.

Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków to obiekty o charakterze wczesnośredniowiecznych grodzisk, stanowiące materialne świadectwo osadnictwa związanego z plemieniem Przyszczan oraz wczesnymi strukturami osadniczo-obrobnymi regionu.

Pierwszym z nich jest stanowisko archeologiczne w miejscowości Babin, AZP 34-07/44, nr w miejscowości 9. Obiekt ten identyfikowany jest jako grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza. Stanowi ono relikty dawnego ośrodka osadniczo-obrobnego, pełniącego prawdopodobnie funkcje administracyjne i gospodarcze w strukturze lokalnej sieci osadniczej. Zachowane formy terenowe grodziska, w tym relikty wałów i układu obrobnego, potwierdzają jego istotne znaczenie dla badań nad wczesnośredniowiecznym osadnictwem na obszarze ziemi przyzyckiej.

Drugim stanowiskiem jest grodzisko w miejscowości Parsów, oznaczone jako AZP 34-07/13, nr w miejscowości 6. Stanowisko to datowane jest na okres wczesnego średniowiecza i związane jest z funkcjonowaniem lokalnego ośrodka obrobnego, zlokalizowanego w sąsiedztwie naturalnych form wodnych. Przeprowadzone badania archeologiczne potwierdziły występowanie materiału ceramicznego oraz śladów zabudowy, wskazujących na stałe użytkowanie obiektu.

Zgodnie z art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru objęte są ścisłą ochroną konserwatorską. Zabrania się prowadzenia jakichkolwiek robót budowlanych, przemysłowych czy porządkowych bez uprzedniego uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Oba stanowiska archeologiczne objęte są pełną ochroną konserwatorską wynikającą z wpisu do rejestru zabytków. Wszelkie działania inwestycyjne, prace

ziemne lub zmiany sposobu użytkowania terenu w ich obrębie wymagają uzyskania pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Stanowiska te pełnią istotną rolę w kształtowaniu krajobrazu kulturowego Gminy Bielice i stanowią jeden z najcenniejszych elementów jej dziedzictwa archeologicznego.

Choć program AZP został zakończony, planowana jest jego kontynuacja pod nazwą AZP+, prowadzona przez Narodowy Instytut Dziedzictwa. Celem tej inicjatywy będzie ponowna weryfikacja istniejących stanowisk oraz identyfikacja nowych śladów działalności człowieka – zwłaszcza podczas prowadzonych prac ziemnych lub przypadkowych odkryć.

Ochroną konserwatorską powinny być objęte również historyczne układy urbanistyczne i ruralistyczne – nawet jeśli nie są one ujęte bezpośrednio w ewidencji zabytków archeologicznych. Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 3 lit. a ww. ustawy, takie obszary – jako pozostałości terenowe historycznego osadnictwa – spełniają kryteria zabytku archeologicznego. W związku z tym wszelkie inwestycje planowane na terenach historycznych miast i wsi (zwłaszcza o metryce średniowiecznej lub nowożytnej) powinny być poprzedzone niezbędnymi badaniami archeologicznymi.

Zgodnie z art. 31 ustawy o ochronie zabytków, prowadzenie jakiejkolwiek działalności inwestycyjnej na obszarze stanowisk archeologicznych wymaga uzyskania pozwolenia właściwego organu ochrony zabytków oraz zapewnienia nadzoru archeologicznego w zakresie wyznaczonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W sytuacji, gdy teren stanowiska archeologicznego – zwłaszcza o wyraźnej formie terenowej – znajduje się w granicach miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, dopuszczającego jego zainwestowanie, należy dążyć do zmiany zapisów planu w sposób ograniczający ryzyko zniszczenia zabytku. Szczególną ochroną powinny być objęte stanowiska terenowe, z których należy usuwać wszelkie funkcje kolidujące z ochroną substancji zabytkowej.

Ważnym obowiązkiem wynikającym z art. 33 ust. 1 ustawy jest zgłoszenie każdego przypadkowego odkrycia przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym. Obowiązkiem znalazcy jest nie tylko zabezpieczenie znaleziska i oznaczenie miejsca, ale również niezwłoczne powiadomienie wojewódzkiego konserwatora zabytków lub – jeśli to niemożliwe – odpowiedniego wójta, burmistrza lub prezydenta miasta.

W przypadku stanowisk zlokalizowanych na terenach leśnych, istotnym zagrożeniem są głęboko sięgające systemy korzeniowe dużych drzew, które mogą uszkadzać nawarstwienia kulturowe oraz zabytki ruchome. Z tego względu należy opracować zasady prowadzenia gospodarki leśnej z uwzględnieniem potrzeby ochrony dziedzictwa archeologicznego.

W sytuacjach kolizji inwestycji ze stanowiskami archeologicznymi, konieczne jest uwzględnienie w dokumentacji zapisów umożliwiających przeprowadzenie ratowniczych badań archeologicznych oraz uzyskanie stosownych zezwoleń od wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.6.2. Obiekty stanowiące własność gminy

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane, spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

1. opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest Gmina Bielice;
2. kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze Gminy Bielice.

Gmina Bielice jest właścicielem 13 obiektów zabytkowych, w tym 2 obiektów wpisanych jest do rejestru zabytków. Wykaz został przedstawiony w tabeli poniżej (Tabela nr 2).

Tabela nr 2. Obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których Gmina Bielice jest właścicielem/współwłaścicielem

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	FORMA WŁASNOŚCI
1	Babin nr ewidencyjny działki 111	cmentarz komunalny	własność
2	Będgoszcz nr ewidencyjny działki 29	cmentarz	własność
3	Będgoszcz nr ewidencyjny działki 53	cmentarz	własność
4	Bielice nr ewidencyjny działki 430	cmentarz komunalny	własność
5	Chabowo nr ewidencyjny działki 312	cmentarz komunalny	własność
6	Chabówko na skraju miejscowości, po stronie północnej około 100 m do skrajnych zabudowań wsi	cmentarz	własność
7	Linie nr ewidencyjny działki: 2/12	park dworski	własność <i>rejestr zabytków</i>
8	Nowe Chrapowo nr ewidencyjny działki 238/1	dwór	współwłasność
9	Parsów nr ewidencyjny działki 200/1, 200/2, 200/3, (dawniej 200)	cmentarz	własność
10	Parsów nr ewidencyjny działki 211	cmentarz przykościelny	własność
11	Stare Chrapowo nr ewidencyjny działki 17	cmentarz	własność
12	Swochowo nr ewidencyjny działki 119	cmentarz komunalny	własność
13	Swochowo nr ewidencyjny działki: 139/2	park dworski	własność <i>rejestr zabytków</i>

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

W Tabeli nr 3 zostały przedstawione silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju Gminy Bielice.

Tabela nr 3. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPLYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY BIELICE	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
• opracowana i zaktualizowana gminna ewidencja zabytków; • obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego uwzględniające ochronę obiektów zabytkowych; • występowanie zabytkowych obiektów architektury, w szczególności o charakterze sakralnym; • funkcjonowanie uchwały określającej zasady udzielania dotacji z budżetu Gminy Bielice na prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru; • funkcjonowanie Gminnej Biblioteki Publicznej w Bielicach jako stałej instytucji kultury; • aktywność świetlic wiejskich w wielu miejscowościach gminy; • organizacja dożynek jako cyklicznego wydarzenia tradycyjnego; • działalność Kół Gospodyń Wiejskich („Parsowianki”, „Nasze Swochowo”, „Wiejskie Babki”); • jezioro Będgoszcz jako ogólnodostępna atrakcja przyrodnicza i rekreacyjna; • położenie północnej części gminy w otulinie Park Krajobrazowy Puszczy Bukowej; • przebieg czerwonego szlaku turystycznego „Przez Trawiastą Buczynę” przez miejscowość Babinek.	• niewystarczająco rozwinięta sieć szlaków pieszych i rowerowych; • stan zachowania części obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków; • słabo rozwinięta baza noclegowa, niewystarczająca do obsługi ruchu turystycznego; • niezadowalający stan zachowania części obiektów zlokalizowanych na terenach wiejskich, ujętych w gminnej ewidencji zabytków; • niedostateczne oznakowanie oraz promocja walorów zabytkowych, m.in. poprzez brak spójnego systemu tablic informacyjnych; • ograniczona oferta turystyczna oparta na lokalnych zasobach kulturowych i przyrodniczych; • brak wyodrębnionego gminnego ośrodka kultury lub centrum kultury; • rozproszony charakter działań kulturalnych (brak jednej instytucji koordynującej).
SZANSE	ZAGROŻENIA
• rosnąca liczba prawidłowo realizowanych prac remontowo-budowlanych prowadzonych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • obecność w otoczeniu gminy kilku obszarów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych, wpływających na atrakcyjność osadniczą gminy; • możliwość wykorzystania walorów Jeziora Będgoszcz i obszarów przyrodniczych w działaniach turystycznych; • występowanie obiektów i zespołów zabytkowych o potencjale atrakcyjnym dla ruchu turystycznego; • dynamiczny rozwój działalności kulturalnej na terenie gminy; • rozbudowa i modernizacja sieci ścieżek oraz tras rowerowych;	• brak skutecznych i systematycznych mechanizmów zachęcających prywatnych właścicieli do inwestowania w obiekty zabytkowe; • postępujące pogarszanie się stanu technicznego części obiektów zabytkowych na terenie gminy; • wyraźna sezonowość ruchu turystycznego; • bardzo wysokie koszty realizacji prac remontowych i konserwatorskich przy zabytkach; • malejące zainteresowanie turystyką lokalną, w tym agroturystyką, na rzecz turystyki zagranicznej; • stopniowe zanikanie tradycji oraz osłabienie tożsamości lokalnej, wynikające ze zmian stylu życia mieszkańców; • realizacja inwestycji, w szczególności przez prywatnych właścicieli, w których interes indywidualny bywa

• modernizacja obiektów zabytkowych z wykorzystaniem krajowych i unijnych środków finansowych; • korzystne położenie gminy sprzyjające rozwojowi turystyki; • opracowywanie i wdrażanie dokumentów strategicznych ukierunkowanych na zrównoważony rozwój kultury na obszarach wiejskich; • uwzględnianie potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w strategii jej rozwoju; • wspieranie działań służących zachowaniu i kształtowaniu ładu przestrzennego, w tym właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych oraz dostosowywaniu nowej zabudowy do wartości historycznych miejsca; • rozwój szlaków turystycznych opartych na lokalnym dziedzictwie kulturowym; • tworzenie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjne zagospodarowanie obiektów zabytkowych; • systematyczne aktualizowanie dokumentów planistycznych i strategicznych na poziomie gminy; • wzrost roli samorządu terytorialnego w działaniach na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego; • wdrażanie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego oraz ładu przestrzennego; • możliwość pozyskiwania wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • zwiększanie poziomu dofinansowania prac z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym prac konserwatorskich oraz obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	przedkładany nad interes publiczny oraz dobro zabytku; • występowanie samowoli budowlanej, w tym wprowadzanie elementów obcych lub nowej zabudowy niezgodnej z historycznym charakterem i kolorystyką; • niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich historycznego charakteru i funkcji; • odpływ wysoko wykwalifikowanych kadr z terenu gminy oraz migracja zarobkowa młodszych pokoleń, prowadzące do osłabienia więzi z regionem; • degradacja oraz stopniowe wyłączanie z użytkowania opuszczonych obiektów zabytkowych, w tym historycznych parków.

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Niniejszy GPOnZ jest programem kierunkowym, uwzględniającym także założenia ogólnych planów i opracowań strategicznych, dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Bielice. Z drugiej strony ideą nadrzędną GPOnZ jest budowanie tożsamości kulturowej regionu i silnych związków mieszkańców z zamieszkałym przez nich terenem i jego przeszłością. Cele i kierunki działań sformułowane są w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza 4-letni okres obowiązywania GPOnZ.

W GPOnZ wyznaczono kierunki działań wraz z zadaniami (Tabela nr 4). Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 4.

Tabela nr 4. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Bielice

KIERUNEK DZIAŁANIA I: Konsekwentne i planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami oraz sprawne zarządzanie zasobem dziedzictwa kulturowego.		
LP.	ZADANIE	SPOSÓB WERYFIKACJI
1	Opracowanie oraz okresowa aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.	Czy opracowano Plan i wykonywano aktualizację
2	Uaktualnienie uchwały w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków poprzez dodanie możliwości dotowania obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	Czy uchwała została zaktualizowana
3	Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność/współwłasność Gminy Bielice (Tabela nr 2)	Ilość podjętych/zaplanowanych prac, dla jakich obiektów, wysokość zaplanowanych/poniesionych środków na ten cel
4	Przeciwdziałanie niszczeniu stanowisk archeologicznych – przestrzeganie konieczności wymagania przy wydawaniu zezwoleń na budowę opinii bądź zezwoleń Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.	Czy były konieczne interwencje, jakie działania zrealizowano, z kim współpracowano
5	Doradztwo w postępowaniach związanych z pozyskaniem funduszy zewnętrznych poprzez: – udzielanie informacji na temat dostępnych programów dotacyjnych i konkursów krajowych oraz zagranicznych, w tym funduszy Unii Europejskiej; – wsparcie w identyfikowaniu odpowiednich źródeł finansowania w zależności od rodzaju planowanego przedsięwzięcia; – pomoc w przygotowywaniu wniosków o dofinansowanie, w tym w zakresie kompletowania wymaganej dokumentacji; – doradztwo w zakresie sporządzania kosztorysów oraz harmonogramów realizacji projektów; – organizacja spotkań informacyjnych i szkoleń dla właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych; – współpraca z instytucjami wdrażającymi programy pomocowe oraz z organizacjami pozarządowymi; – wsparcie beneficjentów na etapie realizacji i rozliczania projektów dofinansowanych ze środków zewnętrznych.	Jakie działania podjęto, czy złożono wnioski, na jaki cel, czy pozyskano fundusze, na jaki cel i ile
6	Uzgodnienie wspólnych działań związanych z uświadamianiem prawnym właścicieli obiektów zabytkowych, jak i uczestnictwo w dokonywanych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wizjach i przeglądach obiektów zabytkowych.	Jakie działania zaplanowano/podjęto, ilość wizji/przeglądów, dla jakich obiektów

KIERUNEK DZIAŁANIA II: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego gminy jako ważny czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego.

LP.	ZADANIE	SPOSÓB WERYFIKACJI
1	Systematyczne rozpowszechnianie wiedzy o szlakach kulturowych promujących zabytki na terenie regionu poprzez następujące działania: – opracowanie i dystrybucja materiałów informacyjnych i promocyjnych dotyczących lokalnych szlaków kulturowych; – tworzenie i aktualizacja treści informacyjnych na stronie internetowej gminy oraz w mediach społecznościowych; – instalacja tablic informacyjnych i kierunkowych przy obiektach zabytkowych oraz na przebiegu szlaków; – organizacja wydarzeń promocyjnych i rajdów rowerowych wzdłuż szlaków kulturowych; – współpraca ze szkołami oraz organizacjami pozarządowymi w zakresie edukacji regionalnej; – włączenie szlaków kulturowych do oferty turystycznej gminy oraz materiałów promocyjnych regionu.	Forma rozpowszechniania wiedzy, o jakich obiektach, sprawozdania ze zorganizowanych rajdów, imprez itp., ilość osób biorących udział, jakich obiektów zabytkowych dotyczyły
2	Prowadzenie prac porządkowo-pielęgnacyjnych na zabytkowych cmentarzach.	Gdzie i jakie prace przeprowadzono, przy jakich obiektach, kto brał w nich udział
3	Prowadzenie bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenie zabytkowych założeń zielonych, będących własnością gminną oraz przy założeniach zielonych w obszarach chronionych strefami ochrony konserwatorskiej.	Jakie działania podjęto, w jakim zakresie, przy jakich obiektach, wartość poniesionych środków

KIERUNEK DZIAŁANIA III: Działania edukacyjne skierowane do społeczności lokalnych w celu budowania tożsamości kulturowej oraz promocja zewnętrzna wartości kulturowych regionu.

LP.	ZADANIE	SPOSÓB WERYFIKACJI
1	Wykorzystanie w działaniach promocyjnych Gminy Bielice walorów kulturowych przy współpracy z organizacjami i fundacjami.	Jakie działania zaplanowano/zrealizowano, czego dotyczyły, kto brał w nich udział, ilość osób, wysokość poniesionych środków, forma współpracy
2	Organizacja wystaw promujących kulturę i dziedzictwo kulturowe w przestrzeniach publicznych na terenie Gminy Bielice.	
3	Wspieranie imprez kulturalnych, popularyzujących dziedzictwo kulturowe gminy: – organizowanie we współpracy z sołtysami corocznych festynów promujących dziedzictwo kulturowe oraz tradycje związane z dożynkami i kiermaszami bożonarodzeniowymi, – organizowanie rajdów młodzieżowych, – organizowanie spotkań z ciekawymi ludźmi.	
4	Dofinansowanie szkolnych konkursów wiedzy o zabytkach gminy oraz wycieczek szkolnych, których celem jest poznawanie zabytków gminy.	Jakie konkursy dofinansowano, w jakiej wysokości, z kim współpracowano

8. Instrumentarium realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wpis do rejestru zabytków,
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa Prawo budowlane,
- ustawa Prawo ochrony środowiska,
- ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami,
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

- **instrumenty finansowe:**

- dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP).

- **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego Gminy Bielice),
- edukacja kulturowa,
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

- **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów Gminy Bielice dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy ochrony środowiska przyrodniczego, koncepcje, plany rewitalizacji),
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

- **instrumenty kontrolne:**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gminy Bielice,
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,

- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Zgodnie z obowiązującymi przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, troska o zabytek obejmuje m.in. zapewnienie warunków do jego dokumentowania, upowszechniania wiedzy na jego temat, prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych, a także utrzymania zabytku i jego otoczenia w możliwie najlepszym stanie. Finansowanie tych działań stanowi obowiązek nie tylko właściciela zabytku, lecz również każdego podmiotu posiadającego tytuł prawny do obiektu, w tym trwałych zarządców oraz użytkowników wieczystych. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego dysponującej takim tytułem prawnym, opieka nad zabytkiem należy do jej zadań własnych. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, jak również działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej, ich popularyzacją oraz udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł, w zależności od charakteru podejmowanych działań.

Niniejszy rozdział prezentuje możliwości pozyskiwania dodatkowych środków finansowych ze źródeł pozabudżetowych. Istotne jest, aby władze gminy z własnej inicjatywy podejmowały działania zmierzające do zabezpieczenia w budżecie środków na realizację zapisów GPOnZ, zwłaszcza że wiele zewnętrznych źródeł finansowania wymaga zapewnienia wkładu własnego. Podstawowy obowiązek w zakresie opieki nad zabytkami, ich ochrony oraz finansowania prac konserwatorskich i robót budowlanych spoczywa jednak na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie, powiatowe,
- dotacje gminne,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),
- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
- Fundusz Kościelny.

• źródła pozostałe:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• Dotacje Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – dla każdego obiektu położonego na terenie województwa zachodniopomorskiego, wpisanego do rejestru zabytków, możliwe jest udzielenie dotacji na prace remontowe i konserwatorskie, przez Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Dotacje pochodzą z budżetu państwa. Zagadnienia dotyczące udzielania dotacji ze środków publicznych reguluje ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674).

• **Dotacje z budżetu Województwa Zachodniopomorskiego** – Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego z budżetu Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego przyznawane są środki na dotacje celowe na mocy Uchwały Nr XLVIII/570/23 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 19 grudnia 2023 r. w sprawie określenia trybu i zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego (Dz. Urz. Woj. Zachodniopomorskiego z 2023 r. poz. 7214).

• **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Dotacje z budżetu Gminy Bielice – udzielane są zgodnie z Uchwałą Nr V/31/11 Rady Gminy Bielice z dnia 11 maja 2011 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Wnioski o udzielenie dotacji składa się do Wójta Gminy Bielice do dnia 30 września roku poprzedzającego rok budżetowy, w którym planowane jest przyznanie dotacji.

W 2025 r. zakończyła się inwestycja pn.: „Wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy cmentarzach na terenie gminy Bielice. W ramach zadania został wykonany chodnik w Starym Chrapowie oraz prace budowlane przy murze cmentarnym w Bielicach. Koszt zadania: 824 100,00 zł w tym dofinansowanie: 807 618,00 zł.

9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe

• **Konkurs „Zabytek Zadbane”**

„Zabytek Zadbane” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w siedmiu kategoriach:

- Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu;
- Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe);
- Adaptacja obiektów zabytkowych;
- Architektura i budownictwo drewniane;
- Zabytki techniki (w tym budownictwo przemysłowe i inżynierskie);
- Zabytek dostępny;
- Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię ciepłą.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

• Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

• Program Kultura – Interwencje

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

• Finansowanie z fundacji

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG im. Ignacego Łukasiewicza, Fundację Orange.

• Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony był z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywnien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać, np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od dnia 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

• Fundusz Kościelny

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87 z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

• Program „Ochrona Zabytków”

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

- **Program „Groby i cmentarze wojenne w kraju”**

Celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń.

- **Program „Miejsca pamięci i trwale upamiętnienia w kraju”**

Celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.

- **Program „Infrastruktura kultury”**

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

- **Program „Kultura ludowa i tradycyjna”**

Celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania.

- **Program „Wspieranie działań muzealnych”**

Celem programu jest wspieranie działalności muzealnej z zakresu prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych oraz opieki konserwatorskiej nad zbiorami.

- **Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne**

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej.

- **Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS)**

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (inaczej FEnIKS) na lata 2021-2027 to następca Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ). Budżet wynosi ponad 25 miliardów euro (w formie dotacji, instrumentów finansowych i instrumentów łączących finansowanie zwrotne oraz dotacyjne) i będzie przeznaczony na kluczowe projekty środowiskowe, energetyczne oraz transportowe, a także na wsparcie w obszarze kultury i ochrony zdrowia.

Głównym celem Programu jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego, w tym poprzez m.in. wzmocnienie

roli kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym. Program ma przyczynić się m.in. do wzmocnienia ochrony zabytków o krajowym i światowym znaczeniu, zarówno ruchomych, jak i nieruchomych. Wsparcie ukierunkowane zostanie na tworzenie odpowiednich warunków infrastrukturalnych stymulujących do aktywnego uczestnictwa w kulturze i w życiu społecznym, w tym eliminację barier w dostępie do kultury dla grup z różnych przyczyn wykluczonych. Zastosowane rozwiązania infrastrukturalne, w tym nowoczesne technologie, umożliwią tworzenie innowacyjnej oferty kulturalnej, rozszerzanie jej o nowe formy działalności i cele lub będą przyczyniać się do zwiększenia atrakcyjności świadczonej oferty, w celu budowania przewag konkurencyjnych w aspekcie zarówno gospodarczym jak i społecznym.

Inwestycje będą wspierały procesy transformacji cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury, zakup wyposażenia i technologii umożliwiających rozszerzenie grup odbiorców realizowanej oferty (zwiększenie dostępności kultury poprzez umożliwienie korzystania z niej grupom dotychczas wykluczonym np. niepełnosprawni; zwiększenie zasięgu oferty – upowszechnianie oferty on-line) oraz zapewnienie bezpieczeństwa funkcjonowania w warunkach różnego rodzaju kryzysów (na podstawie doświadczeń związanych z wystąpieniem pandemii Covid-19).

Wsparciem zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zespół Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie mogą ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego, NGO oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.

Zakres wsparcia w ramach celu szczegółowego obejmuje także działania infrastrukturalne mające na celu ochronę i zachowanie otoczenia zabytkowych obiektów. Niejednokrotnie inwestycje będą realizowane w bliskim sąsiedztwie lub na terenie objętym planem rewitalizacji, co wpłynie korzystnie na ogólny rozwój większych obszarów.

Wszystkie ww. typy działań będą mogły być realizowane w formule projektów partnerskich, które przyczynią się do lepszego zarządzania dziedzictwem kulturowym i promowania dziedzictwa kulturowego, co w konsekwencji wpłynie na większą identyfikację społeczeństwa z danym miejscem.

Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury – 700 000 000 euro.

• Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027

Priorytet II: Zaawansowane usługi cyfrowe – jednym z celów programu jest stymulowanie rynku ponownego wykorzystywania zasobów kultury i danych naukowych. Powstałe e-usługi powinny zapewnić zdalny dostęp do unikalnych narzędzi oraz umożliwić przetwarzanie, analizę, bezpieczne gromadzenie i archiwizację dużych zbiorów danych, co będzie skutkowało przyspieszeniem rozwoju takich obszarów jak np.: kultura i rozrywka, motoryzacja, e-zdrowie, transport, bezpieczeństwo publiczne, energetyka, technologie finansowe czy rolnictwo.

2.1 Wysoka jakość i dostępność e-usług publicznych – np. tworzenie, rozwój, integracja e-usług publicznych, wykorzystanie potencjału informacji sektora publicznego (ISP) i technologii w administracji z zastosowaniem np. analiz wielkich zbiorów danych oraz metod sztucznej inteligencji.

2.3 Cyfrowa dostępność i ponowne wykorzystanie informacji – np. digitalizacja zasobów kultury, administracji i nauki (m.in. dane z badań naukowych oraz zasobów edukacyjnych finansowanych ze środków publicznych). Program zakłada podejmowanie działań zwiększających otwartość oraz poziom ponownego wykorzystania danych z zasobów kultury (w tym niebędących ISP), nauki i administracji. Wsparcie będzie udzielane również na budowę lub modernizację i udostępnianie rozwiązań informatycznych do prowadzenia zaawansowanej analityki danych z wykorzystaniem nowych technologii.

Beneficjentami Programu mogą być m.in.: instytucje kultury, przedsiębiorcy, obywatele, NGO.

• Kreatywna Europa 2021-2027

Kreatywna Europa (Creative Europe) to program Komisji Europejskiej, którego celem jest wsparcie ponadnarodowych działań europejskich sektorów kultury, audiowizualnego i kreatywnego w obszarze kultury i sztuki przyczyniających się do budowania kompetencji, profesjonalizacji i zwiększania konkurencyjności sektorów na rynku globalnym, wpływ na zwiększanie dostępu do kultury i sztuki, docieranie do nowych grup odbiorców i zwiększanie uczestnictwa w kulturze, rozwój współpracy międzynarodowej oraz wsparcia ponadnarodowego obiegu europejskich dzieł i twórców, ochrony i propagowania różnorodności kulturowej i językowej oraz europejskiego dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie technologii i wdrażanie innowacji w sektorach oraz dostosowania sektorów do zmiany cyfrowej.

W ramach nowej edycji Programu istotne będą także wsparcie sektorów w odbudowie po kryzysie wywołanym pandemią COVID-19, zrównoważony rozwój i zielona transformacja sektorów, równość i równouprawnienie oraz włączanie społeczne poprzez kulturę i sztukę.

Program będzie wdrażany poprzez komponenty:

- komponent Media – wspierający działania sektora audiowizualnego,
- komponent Kultura – wspierający działania sektorów kultury i kreatywnego,
- komponent międzysektorowy – wspierający rozwój innowacji w projektach łączących sektory kultury, kreatywny i audiowizualny, a także sektor wysokiej jakości mediów informacyjnych i rozwój umiejętności krytycznego korzystania z mediów.

10. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
3. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym
4. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane
5. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska
6. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody
7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami
8. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej
9. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem
10. Materiały udostępnione przez Urząd Gminy Bielice
11. Materiały udostępnione przez WUOZ w Szczecinie
12. Katalog Zabytków Sztuki w Polsce. Seria Nowa, Województwo zachodniopomorskie, z. dotyczący powiatu pyrzyckiego, Instytut Sztuki PAN, Warszawa.
13. Lewicki J., Zabytki architektury. Ochrona i konserwacja, Arkady, Warszawa
14. Rymar E., Materiały do dziejów Pomorza Zachodniego w średniowieczu – informacje o najstarszych wzmiankach miejscowości
15. Myczkowski Z., Krajobraz kulturowy – ochrona i kształtowanie, Politechnika Krakowska
16. Purchla J., Dziedzictwo kulturowe a rozwój lokalny, Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków
17. <https://bielice.com.pl/>
18. www.nid.pl
19. www.nimoz.pl
20. www.zabytek.pl
21. www.stat.gov.pl/gus
22. www.isap.sejm.gov.pl

11. Spis tabel

1. Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy Bielice
2. Tabela nr 2. Obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których Gmina Bielice jest właścicielem/współwłaścicielem
3. Tabela nr 3. Analiza SWOT
4. Tabela nr 4. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Bielice

12. Załączniki

Załącznik nr 1. Spis obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków Gminy Bielice

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	UWAGI
1	Babin	nr 4	budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta
2	Babin	nr 10	budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta
3	Babin	nr 17	kościół filialny pw. Wniebowzięcia NMP, ob. parafialny	Rejestr zabytków nr 1639 (dawniej nr 454) z dnia 16.12.1963 r.
4	Babin	nr 17	cmentarz przykościelny	
5	Babin	nr 17	mur wokół działki kościelnej	
6	Babin	nr 22	chałupa	
7	Babin	nr 23	budynek mieszkalno-gospodarczy	obiekt dodany przez Wójta
8	Babin	nr 24	budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta
9	Babin	nr 25-25A	budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta d. nr 25
10	Babin	nr 37	stodoła	
11	Babin	nr 44	budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta
12	Babin	nr 54	budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta
13	Babin	dz. nr 111	cmentarz komunalny	
14	Będgoszcz	nr 3	budynek mieszkalny	
15	Będgoszcz	nr 8	budynek mieszkalny	
16	Będgoszcz	nr 9	stodoła	
17	Będgoszcz	dz. nr 29	cmentarz ewangelicki	
18	Będgoszcz	dz. nr 53	cmentarz ewangelicki	
19	Bielice	ul. Jana Pawła II 11 (d. nr 11)	budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta
20	Bielice	ul. Jana Pawła II 18-18a (d. nr 18)	budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta
21	Bielice	ul. Jana Pawła II 26 (d. nr 26)	budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta
22	Bielice	ul. Jana Pawła II 27 (d. nr 27)	budynek mieszkalny	
23	Bielice	ul. Jana Pawła II 56 (d. nr 56)	budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta
24	Bielice	ul. Jana Pawła II 57	kościół parafialny pw. MB Królowej Polski	Rejestr zabytków nr 1638 (dawniej nr 456) z dnia 16.12.1963 r.
25	Bielice	ul. Jana Pawła II 57	cmentarz przykościelny przy kościele parafialnym pw. MB Królowej Polski	
26	Bielice	ul. Jana Pawła II 57	mur wokół kościoła	
27	Bielice	ul. Niepokalanej 35 (d. nr 35)	budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta
28	Bielice	ul. Niepokalanej 42 (d. nr 42)	budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta
29	Bielice	ul. Niepokalanej 48 (d. nr 48)	budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta
30	Bielice	ul. Niepokalanej 48 (d. nr 48)	budynek gospodarczy	obiekt dodany przez Wójta

LP.	MIJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	UWAGI
31	Bielice	ul. Niepokalanej 59 (d. nr 59)	świetlica	obiekt dodany przez Wójta
32	Bielice	ul. Spokojna, dz. nr 430	cmentarz komunalny	
33	Chabowo	nr 3	budynek mieszkalno-gospodarczy	obiekt dodany przez Wójta
34	Chabowo	nr 6	budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta
35	Chabowo	nr 8	budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta
36	Chabowo	nr 10	budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta
37	Chabowo	nr 11	budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta
38	Chabowo	nr 27	budynek dawnej mleczarni	obiekt dodany przez Wójta
39	Chabowo	nr 31	budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta
40	Chabowo	nr 43	zagroda	obiekt dodany przez Wójta
41	Chabowo	dz. nr 261	kościół filialny pw. NMP Matki Kościoła, ob. parafialny	
42	Chabowo	dz. nr 261	cmentarz ewangelicki przykościelny	
43	Chabowo	dz. nr 312	cmentarz komunalny	
44	Chabowo		układ ruralistyczny wsi	
45	Chabówko	nr 2	budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta
46	Chabówko	nr 10-10a	budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta d. nr 10
47	Linie	nr 1	zespół folwarczny	Rejestr zabytków nr 2 z dnia 05.03.1999 r.
48	Linie	nr 1	pałac w zespole folwarcznym	Rejestr zabytków nr 2 z dnia 05.03.1999 r.
49	Linie	nr 15	budynek mieszkalny-czworak	obiekt dodany przez Wójta (wcześniej błędnie nr 11)
50	Linie	nr 16	budynek mieszkalny-czworak	obiekt dodany przez Wójta
51	Linie	dz. nr 75, cz. 78, cz. 121/2	cmentarz przykościelny	Rejestr zabytków nr 1641 (dawniej nr 1182) z dnia 15.05.1991 r.
52	Nowe Chrapowo	nr 3	budynek dworu, ob. budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta
53	Nowe Chrapowo	nr 4	budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta
54	Nowe Chrapowo	nr 10	budynek mieszkalno-gospodarczy	obiekt dodany przez Wójta d. bud. mieszkalny
55	Nowe Chrapowo	nr 11	budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta
56	Nowe Chrapowo	nr 12	stodoła	
57	Nowe Chrapowo	nr 13	budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta
58	Nowe Chrapowo	nr 15	budynek mieszkalno-gospodarczy	obiekt dodany przez Wójta d. bud. mieszkalny
59	Nowe Chrapowo	nr 22	budynek mieszkalny	

LP.	MIJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	UWAGI
60	Nowe Chrapowo	nr 23	cmentarz ewangelicki, przykościelny, ob. rzymskokatolicki	Rejestr zabytków nr 1642 (dawniej nr 1113) z dnia 10.01.1990 r.
61	Nowe Chrapowo	nr 23	kościół (ruina)	Rejestr zabytków nr 1642 (dawniej nr 1113) z dnia 10.01.1990 r.
62	Parsów	nr 27	budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta
63	Parsów	nr 70	budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta
64	Parsów	dz. nr 200/1, 200/2, 200/3	cmentarz ewangelicki	
65	Parsów	dz. nr 211	cmentarz przykościelny, ob. boisko	
66	Stare Chrapowo	dz. nr 17	cmentarz ewangelicki, ob. komunalny	
67	Stare Chrapowo	dz. nr 87	kościół filialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	Rejestr zabytków nr 899 z dnia 10.06.2011 r.
68	Stare Chrapowo	dz. nr 87	cmentarz ewangelicki przykościelny	Rejestr zabytków nr 899 z dnia 10.06.2011 r.
69	Stare Chrapowo	dz. nr 87	bramki cmentarne	Rejestr zabytków nr 899 z dnia 10.06.2011 r.
70	Stare Chrapowo	dz. nr 87	mur ogrodzeniowy z kropielnicą	Rejestr zabytków nr 899 z dnia 10.06.2011 r.
71	Stare Chrapowo	dz. nr 87	starodrzew	Rejestr zabytków nr 899 z dnia 10.06.2011 r.
72	Swochowo	nr 5-6	budynek mieszkalny i świetlica wiejska	obiekt dodany przez Wójta d. nr 6
73	Swochowo	nr 7	budynek mieszkalno-gospodarczy	obiekt dodany przez Wójta
74	Swochowo	nr 16	zespół folwarczny	w środkowej części wsi, po południowo- zachodniej stronie nawsia, graniczy bezpośrednio z działką kościelną
75	Swochowo	nr 16	dwór z otoczeniem	Rejestr zabytków nr 360 z dnia 04.08.2008 r.
76	Swochowo	nr 16	park podworski	Rejestr zabytków nr 360 z dnia 25.02.2011 r.
77	Swochowo	nr 33	szkoła, ob. budynek mieszkalny	obiekt dodany przez Wójta
78	Swochowo	część dz. nr 119	cmentarz ewangelicki, ob. komunalny	
79	Swochowo	dz. nr 147	kościół filialny pw. św. Antoniego z Padwy	Rejestr zabytków nr 1640 (dawniej nr 466) z dnia 16.12.1963 r.
80	Swochowo	dz. nr 147	ogrodzenie działki kościelnej	
81	Swochowo	dz. nr 147	cmentarz ewangelicki przykościelny	

Załącznik nr 2. Spis stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków Gminy Bielice

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR OBSZARU AZP	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	NR STANOWISKA NA OBSZARZE
1	Babin	34-07	1	77
2	Babin	34-07	2	78
3	Babin	34-07	3	70
4	Babin	34-07	4	46
5	Babin	34-07	5	48
6	Babin	34-07	6	57
7	Babin	34-07	7	79
8	Babin	34-07	8	74
9	Babin stanowisko wpisane do rejestru zabytków (nr 571 z dnia 16.12.1968 r.)	34-07	9	44
10	Babin	34-07	10	49
11	Babin	34-07	11	71
12	Babin	34-07	12	43
13	Babin	34-07	13	69
14	Babin	34-07	14	82
15	Babin	34-07	15	75
16	Babin	34-07	16	47
17	Babin	34-07	17	81
18	Babin	34-07	18	83
19	Babin	34-07	19	45
20	Babin	34-07	20	50
21	Babin	34-07	21	51
22	Babin	34-07	22	52
23	Babin	34-07	23	53
24	Babin	34-07	24	54
25	Babin	34-07	25	55
26	Babin	34-07	26	56
27	Babin	34-07	27	58
28	Babin	34-07	28	59
29	Babin	34-07	29	60
30	Babin	34-07	30	61
31	Babin	34-07	31	62
32	Babin	34-07	32	63
33	Babin	34-07	33	64
34	Babin	34-07	34	65
35	Babin	34-07	35	66
36	Babin	34-07	36	67
37	Babin	34-07	37	68
38	Babin	34-07	38	76
39	Babin	34-07	39	80
40	Babin	34-07	40	84
41	Bielice	35-07	2	27
42	Bielice	35-07	3	12
43	Bielice	35-07	5	26
44	Bielice	35-07	6	22
45	Bielice	35-07	7	39
46	Bielice	35-07	8	44
47	Bielice	35-07	9	46
48	Bielice	35-07	10	45

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR OBSZARU AZP	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	NR STANOWISKA NA OBSZARZE
49	Bielice	35-07	12	7
50	Bielice	35-07	13	8
51	Bielice	35-07	14	17
52	Bielice	35-07	15	18
53	Bielice	35-07	16	19
54	Bielice	35-07	17	20
55	Bielice	35-07	18	21
56	Bielice	35-07	19	23
57	Bielice	35-07	20	24
58	Bielice	35-07	21	25
59	Bielice	35-07	22	28
60	Bielice	35-07	23	29
61	Bielice	35-07	24	30
62	Bielice	35-07	25	31
63	Bielice	35-07	26	32
64	Bielice	35-07	27	33
65	Bielice	35-07	28	34
66	Bielice	35-07	29	35
67	Bielice	35-07	30	36
68	Bielice	35-07	31	37
69	Bielice	35-07	32	38
70	Bielice	35-07	33	40
71	Bielice	35-07	34	41
72	Bielice	35-07	35	42
73	Bielice	35-07	36	43
74	Bielice	35-07	37	13
75	Bielice	35-07	38	16
76	Chabowo	34-07	1	125
77	Chabowo	34-07	2	116
78	Chabowo	34-07	3	112
79	Chabowo	34-07	4	141
80	Chabowo	34-07	5	106
81	Chabowo	34-07	6	110
82	Chabowo	34-07	7	135
83	Chabowo	34-07	8	114
84	Chabowo	34-07	9	117
85	Chabowo	34-07	10	99
86	Chabowo	34-07	11	100
87	Chabowo	34-07	12	101
88	Chabowo	34-07	13	102
89	Chabowo	34-07	14	103
90	Chabowo	34-07	15	104
91	Chabowo	34-07	16	105
92	Chabowo	34-07	17	107
93	Chabowo	34-07	18	108
94	Chabowo	34-07	19	109
95	Chabowo	34-07	20	111
96	Chabowo	34-07	21	113
97	Chabowo	34-07	22	115
98	Chabowo	34-07	23	118

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR OBSZARU AZP	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	NR STANOWISKA NA OBSZARZE
99	Chabowo	34-07	24	119
100	Chabowo	34-07	25	120
101	Chabowo	34-07	26	121
102	Chabowo	34-07	27	122
103	Chabowo	34-07	28	123
104	Chabowo	34-07	29	124
105	Chabowo	34-07	30	126
106	Chabowo	34-07	31	127
107	Chabowo	34-07	32	128
108	Chabowo	34-07	33	129
109	Chabowo	34-07	34	130
110	Chabowo	34-07	35	131
111	Chabowo	34-07	36	132
112	Chabowo	34-07	37	133
113	Chabowo	34-07	38	134
114	Chabowo	34-07	39	136
115	Chabowo	34-07	40	137
116	Chabowo	34-07	41	138
117	Chabowo	34-07	42	139
118	Chabówko	34-07	5	140
119	Chabówko	34-08	1	11
120	Chabówko	34-08	2	13
121	Chabówko	34-08	3	8
122	Chabówko	34-08	4	12
123	Chabówko	34-08	5	9
124	Chabówko	34-08	6	10
125	Chabówko	34-08	7	14
126	Chabówko	34-08	8	15
127	Chabówko	34-08	9	16
128	Chabówko	34-08	10	17
129	Linie	35-07	1	76
130	Linie	35-07	2	81
131	Linie	35-07	3	75
132	Linie	35-07	4	93
133	Linie	35-07	5	65
134	Linie (Nieborowo)	35-07	6	68
135	Linie	35-07	6	69
136	Linie	35-07	8	70
137	Linie	35-07	9	71
138	Linie	35-07	10	72
139	Linie	35-07	11	73
140	Linie (Nieborowo)	35-07	12	67
141	Linie	35-07	12	74
142	Linie	35-07	13	77
143	Linie	35-07	14	78
144	Linie	35-07	15	79
145	Linie	35-07	16	80
146	Linie	35-07	17	82
147	Linie	35-07	18	83
148	Linie	35-07	19	84

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR OBSZARU AZP	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	NR STANOWISKA NA OBSZARZE
149	Linie	35-07	20	85
150	Linie	35-07	21	86
151	Linie	35-07	22	87
152	Linie	35-07	23	88
153	Linie	35-07	24	89
154	Linie	35-07	25	90
155	Linie	35-07	26	91
156	Linie	35-07	27	92
157	Linie	36-07	5	88
158	Linie	36-07	6	89
159	Linie	36-07	7	90
160	Nowe Chrapowo	36-07	4	99
161	Nowe Chrapowo	36-07	5	100
162	Nowe Chrapowo	36-07	7	101
163	Nowe Chrapowo	36-07	8	102
164	Nowe Chrapowo	36-07	9	103
165	Nowe Chrapowo	36-07	10	104
166	Nowe Chrapowo	36-07	11	105
167	Nowe Chrapowo	36-07	12	106
168	Nowe Chrapowo	36-07	13	107
169	Nowe Chrapowo	36-07	14	108
170	Nowe Chrapowo	36-07	15	109
171	Nowe Chrapowo	36-07	16	110
172	Nowe Chrapowo	36-07	18	111
173	Nowe Chrapowo	36-07	19	112
174	Nowe Chrapowo	36-07	20	113
175	Nowe Chrapowo	36-07	21	114
176	Nowe Chrapowo	36-07	22	115
177	Nowe Chrapowo	36-07	23	116
178	Nowe Chrapowo	36-07	24	117
179	Nowe Chrapowo	36-07	25	118
180	Nowe Chrapowo	36-07	26	119
181	Nowe Chrapowo	36-07	27	120
182	Nowe Chrapowo	36-07	28	121
183	Nowe Chrapowo	36-07	29	122
184	Nowe Chrapowo	36-07	30	123
185	Nowe Chrapowo	36-08	1	4
186	Nowe Chrapowo	36-08	2	6
187	Parsów	34-07	3	7
188	Parsów	34-07	4	12
189	Parsów stanowisko wpisane do rejestru zabytków (nr 572 z dnia 16.12.1968 r.)	34-07	6	13
190	Parsów	34-07	7	14
191	Parsów	34-07	8	2
192	Parsów	34-07	9	3
193	Parsów	34-07	10	4
194	Parsów	34-07	11	5
195	Parsów	34-07	12	6
196	Parsów	34-07	13	8

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR OBSZARU AZP	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	NR STANOWISKA NA OBSZARZE
197	Parsów	34-07	14	9
198	Parsów	34-07	15	10
199	Parsów	34-07	16	11
200	Parsów	34-07	17	15
201	Parsów	34-07	18	16
202	Parsów	34-07	19	17
203	Parsów	34-07	20	18
204	Parsów	34-07	21	19
205	Parsów	34-07	27	25
206	Parsów	34-07	28	26
207	Parsów	34-07	29	27
208	Parsów	34-07	30	28
209	Parsów	34-07	31	29
210	Parsów	34-07	32	30
211	Parsów	35-07	36	6
212	Parsów	35-07	37	9
213	Parsów	35-07	38	14
214	Parsów	35-07	39	15
215	Stare Chrapowo	35-07	13	113
216	Stare Chrapowo	35-07	50	109
217	Stare Chrapowo	35-07	51	110
218	Stare Chrapowo	35-07	52	111
219	Stare Chrapowo	35-07	53	112
220	Stare Chrapowo (Nieborowo)	35-08	8	18
221	Stare Chrapowo (Nieborowo)	35-08	27	19
222	Stare Chrapowo	36-07	2	125
223	Stare Chrapowo	36-07	3	126
224	Stare Chrapowo	36-07	4	127
225	Stare Chrapowo	36-07	5	128
226	Stare Chrapowo	36-07	6	129
227	Stare Chrapowo	36-07	8	130
228	Stare Chrapowo	36-07	9	131
229	Stare Chrapowo	36-07	11	132
230	Stare Chrapowo	36-07	12	133
231	Stare Chrapowo	36-07	14	134
232	Stare Chrapowo	36-07	17	135
233	Stare Chrapowo	36-07	18	136
234	Stare Chrapowo	36-07	19	137
235	Stare Chrapowo	36-07	20	138
236	Stare Chrapowo	36-07	21	139
237	Stare Chrapowo	36-07	22	140
238	Stare Chrapowo	36-07	23	141
239	Stare Chrapowo	36-07	24	142
240	Stare Chrapowo	36-07	25	143
241	Stare Chrapowo	36-07	26	144
242	Stare Chrapowo	36-07	27	145
243	Stare Chrapowo	36-07	28	146
244	Stare Chrapowo	36-07	29	147
245	Stare Chrapowo	36-07	30	148
246	Stare Chrapowo	36-07	31	149

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR OBSZARU AZP	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	NR STANOWISKA NA OBSZARZE
247	Stare Chrapowo	36-07	32	150
248	Stare Chrapowo	36-07	33	151
249	Stare Chrapowo	36-07	34	152
250	Stare Chrapowo	36-07	35	153
251	Stare Chrapowo	36-07	36	154
252	Stare Chrapowo	36-07	37	155
253	Stare Chrapowo	36-07	38	156
254	Stare Chrapowo	36-07	39	157
255	Stare Chrapowo	36-07	40	158
256	Stare Chrapowo	36-07	41	159
257	Stare Chrapowo	36-07	42	160
258	Stare Chrapowo	36-07	43	161
259	Stare Chrapowo	36-07	44	162
260	Stare Chrapowo	36-07	45	163
261	Stare Chrapowo	36-07	46	164
262	Stare Chrapowo	36-07	47	165
263	Stare Chrapowo	36-07	48	166
264	Stare Chrapowo	36-07	49	167
265	Stare Chrapowo	36-08	10	1
266	Stare Chrapowo	36-08	16	2
267	Stare Chrapowo	36-08	17	5
268	Swochowo	35-07	6	122
269	Swochowo	35-07	8	123
270	Swochowo	35-07	14	116
271	Swochowo	35-07	17	120
272	Swochowo	35-07	36	117
273	Swochowo	35-07	37	118
274	Swochowo	35-07	38	119
275	Swochowo	35-07	39	121
276	Swochowo	35-07	40	124
277	Swochowo	35-07	41	128
278	Swochowo	36-07	3	168
279	Swochowo	36-07	7	169
280	Swochowo	36-07	10	170
281	Swochowo	36-07	11	171
282	Swochowo	36-07	12	172
283	Swochowo	36-07	15	173
284	Swochowo	36-07	18	174
285	Swochowo	36-07	19	175
286	Swochowo	36-07	20	176
287	Swochowo	36-07	22	178
288	Swochowo	36-07	23	177
289	Swochowo	36-07	24	179
290	Swochowo	36-07	25	180
291	Swochowo	36-07	26	181
292	Swochowo	36-07	27	182
293	Swochowo	36-07	28	183
294	Swochowo	36-07	29	184
295	Swochowo	36-07	30	185
296	Swochowo	36-07	31	186

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR OBSZARU AZP	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	NR STANOWISKA NA OBSZARZE
297	Swochowo	36-07	32	187
298	Swochowo	36-07	33	188
299	Swochowo	36-07	34	189
300	Swochowo	36-07	35	190
301	Swochowo	36-07	36	191